

บทที่ 6

บทสรุปว่าด้วยหมู่บ้าน การเมือง และคนชนบท

หมู่บ้านชนบทในฐานะเป็นพื้นที่ทางภูมิศาสตร์ยังคงมีความสำคัญและถูกช่วงชิงเพื่อใช้ประโยชน์ทางการเมืองตลอดมา การเน้นย้ำถึงความสำคัญของพื้นที่ทางภูมิศาสตร์ไม่ได้หมายความว่า หมู่บ้านชนบทไทยเป็นสถานที่ที่ดำรงอยู่แบบหยุดนิ่ง ตรงกันข้ามโดยสิ้นเชิง หมู่บ้านชนบทเป็นสถานที่ที่มีพลวัตและมีความร่วมสมัยตลอดมา ดังจะเห็นได้จากแนวทางการศึกษาหมู่บ้านชนบทที่ได้รับการพัฒนาและปรับเปลี่ยนไปตามยุคสมัย นับแต่ยุคริเริ่มการพัฒนาในช่วงทศวรรษที่ 2550 ที่การทำความเข้าใจหมู่บ้านชนบทมักตกอยู่ภายใต้วาทกรรมหลักของรัฐ ต่อมาในทศวรรษ 2520 แนวคิดวัฒนธรรมชุมชนและแนวคิดสิทธิชุมชนได้เข้ามามีอิทธิพลอย่างมากในการทำความเข้าใจคนชนบททั้งในมิติด้านเศรษฐกิจและการเมืองในขบวนการภาคประชาชน ส่วนการเมืองแบบเลือกตั้งของคนชนบทนับตั้งแต่ช่วงทศวรรษ 2540 เป็นต้นมามักตกอยู่ภายใต้ชุดการอธิบายตามแนวคิดสองนคราประชาธิปไตย จนกระทั่งทศวรรษ 2550 โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ภายหลังเหตุการณ์ล้อมปราบคนเสื้อแดงเมื่อวันที่ 19 พฤษภาคม พ.ศ. 2553 ซึ่งได้กลายเป็นจุดหักเหสำคัญของแนวทางการศึกษาคนชนบทและหมู่บ้านชนบทไทย นักวิชาการจำนวนไม่น้อยได้ศึกษาการเมืองของคนชนบทผ่านการสำรวจคนเสื้อแดง งานการศึกษากลุ่มนี้ได้สะท้อนถึงภูมิทัศน์ของคนชนบทสมัยใหม่ ซึ่งมีคุณูปการสำคัญต่อการถกเถียงวาทในการทำความเข้าใจความปรารถนาทางเศรษฐกิจการเมืองของคนชนบทสมัยใหม่ตามแนวคิดวัฒนธรรมชุมชน แนวคิดสิทธิชุมชน และแนวคิดสองนคราประชาธิปไตย อย่างไรก็ตาม การศึกษาตามแนวทางข้างต้นล้วนมีลักษณะสำคัญร่วมกันประการหนึ่ง คือนำเสนอภาพการแสดงออกทางการเมืองของคนชนบทว่ามีความกลมเกลียวเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ซึ่งบดบังและลดทอนความซับซ้อนทางการเมืองของคนชนบทที่ ซึ่งการสำรวจปฏิบัติการทางการเมืองในชีวิตประจำวันได้เผยให้เห็นปฏิสัมพันธ์ทางการเมืองของคนชนบทซึ่งถูกเชื่อมโยงกันอยู่อย่างสลับซับซ้อนภายใต้การกำกับของเงื่อนไขและความคาดหวังบางประการของชาวบ้านและสังคมหมู่บ้านที่เกิดขึ้นผ่านหลากหลายช่องทางอันหลากหลายเป็นปกติในวิถีการดำรงชีวิตประจำวันอยู่แล้ว และการเมืองแบบประชาชน การเมืองแบบเลือกตั้ง การเมืองคนเสื้อแดง เป็นส่วนหนึ่งในช่องทางการเมืองอันหลากหลายของคนชนบท

6.1 บทสะท้อนว่าด้วย “ชุมชน” ภายใต้บริบทหมู่บ้านเสื้อแดง

การสำรวจแนวคิดหมู่บ้านเสื้อแดงในฐานะเป็น “ชุมชนทางการเมือง” ที่สถาปนาบนปรัชญาพื้นฐานที่ครอบคลุมพื้นที่เชิงอุดมการณ์ทางการเมืองของคนเสื้อแดง ครอบคลุมพื้นที่ทาง

ภูมิศาสตร์ของหมู่บ้านชนบทไทย และปัจจุบันยังมีความพยายามครอบคลุมพื้นที่ทางเศรษฐกิจในนามสหกรณ์หมู่บ้านเสื้อแดง ซึ่งในพื้นที่กรณีศึกษาของการวิจัยนี้ยังพบความลักลั่นของแนวคิด โดยเฉพาะการให้ความสำคัญกับบทบาทของแกนนำในขบวนการเปิดหมู่บ้านเสื้อแดงมากเกินไป ส่งผลให้แนวคิดหมู่บ้านเสื้อแดงไม่สามารถร้อยรัดมวลชนคนเสื้อแดงในระดับหมู่บ้านและไม่สามารถลงหลักปักฐานในฐานะเป็นชุมชนเชิงสัญลักษณ์ทางการเมืองของคนเสื้อแดงได้มากนัก อย่างไรก็ตาม ปัจจุบัน แนวคิดหมู่บ้านเสื้อแดงกลับสามารถขยายเครือข่ายแนวร่วมออกไปได้อย่างต่อเนื่อง ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงเห็นว่ามีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะสำรวจแนวคิดหมู่บ้านเสื้อแดงอย่างน้อยสามมิติ ดังนี้

มิติแรก เป็นการสำรวจหมู่บ้านในฐานะที่เป็นพื้นที่ทางภูมิศาสตร์ การศึกษาหมู่บ้านชนบทในระยะหลังมักละเลยความสำคัญของหมู่บ้านในมิติที่ยึดโยงกับพื้นที่ทางภูมิศาสตร์ด้วยมองว่าขอบเขตของหมู่บ้านที่ยึดโยงกับพื้นที่ทางภูมิศาสตร์นั้นพร่ามัวและลดความความสำคัญลงไปมากแล้วในยุคสมัยปัจจุบัน เนื่องจากเส้นแบ่งระหว่างความเป็นเมืองกับความเป็นชนบทนั้นวันจะเลือนรางลงไปเต็มที่ ผู้วิจัยเองไม่ได้ปฏิเสธถึงความสูญสลายของความหมู่บ้านชนบทดั้งเดิม และไม่ปฏิเสธถึงความเชื่อมโยงเข้าหากันอย่างแนบสนิทจนแทบมองไม่เห็นเส้นแบ่งระหว่างความเป็นเมืองกับความเป็นชนบทที่เกิดขึ้นโลกยุคโลกาภิวัตน์ ทั้งนี้ ข้อค้นพบจากกรณีศึกษาหมู่บ้านเสื้อแดงนาใหญ่ได้ยืนยันชัดเจนแล้วว่า ชาวบ้านนาใหญ่มีแบบแผนการดำรงวิถีชีวิตแบบสมัยใหม่และมีความสัมพันธ์ทางสังคมที่เชื่อมโยงแนบแน่นกับความเป็นเมืองผ่านกิจกรรมทางเศรษฐกิจและการเมือง แต่ทว่า ปฏิบัติการโต้กลับของรัฐต่อแนวคิดหมู่บ้านเสื้อแดง อาทิ การคุกคามแกนนำหมู่บ้านเสื้อแดง การสังเวยการณัฟิธีเปิดหมู่บ้านเสื้อแดงอย่างใกล้ชิด การสอดแทรกโครงการพัฒนาของรัฐเข้ามาในหมู่บ้านเสื้อแดง ฯลฯ ได้นำผู้วิจัยกลับมาพิจารณาถึงความสำคัญของพื้นที่ทางภูมิศาสตร์หมู่บ้านชนบทในมิติด้านการเมืองอีกครั้ง และข้อค้นพบจากการสำรวจกำหนดแนวคิดหมู่บ้านเสื้อแดงได้เน้นย้ำว่า หมู่บ้านชนบทในฐานะเป็นพื้นที่ทางภูมิศาสตร์ โดยเฉพาะในเขตภาคอีสานกับภาคเหนือยังคงมีความสำคัญ ด้วยเหตุนี้ มีความพยายามช่วงชิงหรือหุบฉวยจากกลุ่มการเมืองต่างๆ ผ่านการสร้างสัญลักษณ์ด้วยพิธีกรรม พิธีการ และการติดป้ายประกาศให้หมู่บ้านในชนบทมีความสอดคล้องกับผลประโยชน์ทางการเมืองของแต่ละกลุ่มตลอดมา เช่น ความพยายามของรัฐในการช่วงชิงพื้นที่หมู่บ้านด้วยการสร้างให้หมู่บ้านมีความเชื่อมโยงสอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาของรัฐ การช่วงชิงของภาคประชาชนด้วยการสร้างให้หมู่บ้านมีภาพลักษณ์สอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาทางเลือกและเสริมสร้างให้ชาวบ้านมีอำนาจต่อรอง

ในการจัดการทรัพยากรท้องถิ่น และการช่วงชิงของขบวนการคนเสื้อแดงด้วยการสร้างให้หมู่บ้านชนบทกลายเป็นพื้นที่การต่อสู้เชิงสัญลักษณ์ทางการเมือง

การสำรวจปฏิบัติการของรัฐในการช่วงชิงพื้นที่หมู่บ้านอาจต้องย้อนกลับไปถึงในยุคสมัยที่กลืนอายของแนวคิดคอมมิวนิสต์ยังคงแพร่กระจายอยู่ในเขตชนบทไทย โดยเมื่อวันที่ 5 พฤษภาคม พ.ศ. 2528 ฯพณฯ พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ได้ขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตน้อมนำแนวแห่งพระราชปณิธานในพระปฐมบรมราชโองการมากำหนดเป็นอุดมการณ์ของชาติและนโยบายหลักของรัฐ จากนั้นโครงการพัฒนาหมู่บ้านชนบทตามอุดมการณ์แผ่นดินธรรมแผ่นดินทองได้ถือกำเนิดขึ้นโดยมีกระทรวงมหาดไทยเป็นแกนหลักในการขับเคลื่อน นอกจากนี้ ในระยะเวลาต่อมา ยังได้มีการจัดทำแผนพัฒนาอุดมการณ์แผ่นดินธรรมแผ่นดินทองระยะ 9 ปี (พ.ศ. 2536 – พ.ศ. 2544) โดยมีวัตถุประสงค์สำคัญหลายประการ อาทิ ขจัดปัญหาความขัดแย้งในสังคม เร่งฟื้นฟูความ “รู้ รัก สามัคคี” และส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมที่ดีงาม ด้วยการปลูกฝังวิถีชีวิตประชาธิปไตยและปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงให้แก่ประชาชนทุกหมู่บ้าน โดยมีกระทรวงมหาดไทยเป็นกลไกขับเคลื่อนหลักร่วมกับผู้นำหมู่บ้านแบบทางการ ผู้นำตามธรรมชาติ และกลุ่มแกนนำที่จัดตั้งโดยรัฐ¹

ยุคปัจจุบัน รัฐบาลพล.อ.สุรยุทธ์ จุลานนท์ซึ่งมีที่มาจากการรัฐประหารรัฐบาลทักษิณก็ได้ น้อมนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของในหลวงรัชการที่ 9 มาประกาศเป็นวาระแห่งชาติและเป็นนโยบายหลักของรัฐในปี พ.ศ. 2550 มียุทธวิธีการดำเนินงานที่ไม่ได้แตกต่างไปจากอุดมการณ์แผ่นดินธรรมแผ่นดินทองมากนัก คือมีการขับเคลื่อนโครงการและกิจกรรมการพัฒนาจำนวนมาก โดยกระทรวงมหาดไทยทั้งในระดับชาติ ระดับจังหวัด ระดับตำบล ระดับหมู่บ้าน และภายใต้การขับเคลื่อนนี้ รัฐไม่ได้ให้ความสำคัญกับกลไกการปกครองส่วนท้องถิ่น ขณะเดียวกันก็ปลดความสำคัญของกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่ชุมชนมีอยู่ก่อนแล้ว เช่น กองทุนหมู่บ้าน กองทุน SML ซึ่งถูกมองว่าเป็นอิทธิพลของกลุ่มอำนาจเก่าหรือเป็นของฝ่ายทักษิณ การดำเนินงานในปี พ.ศ. 2550 เฉพาะในจังหวัดอุบลราชธานีเพียงจังหวัดเดียวได้มีการจัดตั้งหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงขึ้นถึง 2,699 แห่ง หมู่บ้านเฉลิมพระเกียรติ 80 พรรษา 80 แห่ง หมู่บ้านศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงดีเด่นระดับจังหวัด 10 แห่ง² สิ่งที่น่าสนใจคือ การไหม้กระพือกิจกรรมมากมายของรัฐภายใต้

¹ จิราภรณ์ กบิลกาญจน์. ศึกษากระบวนการพัฒนาแบบดุลยภาพตามโครงการอุดมการณ์ แผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง ของผู้นำท้องถิ่นในหมู่บ้านล้านช้าง จังหวัดสงขลา. วิชาเอกไทยศึกษา, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สงขลา, 2534. และ พรศักดิ์ จิรไกรศิริ. การพัฒนาหมู่บ้านตามอุดมการณ์แผ่นดินธรรม แผ่นดินทอง. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2529.

² พงษ์ เกาถวิล. ปฏิบัติการพอเพียงในหมู่บ้าน การควบคุมชนบทของชนชั้นนำ. ใน ฟ้าเดียวกัน, 2551.

อุดมการณ์แผ่นดินธรรมแผ่นดินทองและปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสามารถทำให้เกิดความคึกคักในระดับพื้นที่ได้ในช่วงระยะเวลาหนึ่งหรือในช่วงที่รัฐมีการขับเคลื่อนในพื้นที่เท่านั้น แต่ท้ายที่สุดแล้วไม่ประสบความสำเร็จมากนักในการพัฒนาทางเศรษฐกิจ ดังจะเห็นได้จากวิถีการผลิตและโครงสร้างเศรษฐกิจของผู้คนในหมู่บ้านชนบทปัจจุบันที่ส่วนใหญ่ได้ละทิ้งแบบแผนการผลิตเพื่อการยังชีพและผันตัวเองเข้าสู่ระบบเศรษฐกิจเชิงพาณิชย์เต็มรูปแบบแล้ว ทั้งนี้ สาเหตุสำคัญประการหนึ่งของความไม่มีประสิทธิภาพในการพัฒนาตามแนวทางดังกล่าว อาจเป็นเพราะรัฐเองไม่ได้คาดหวังผลสัมฤทธิ์ด้านการพัฒนามากนักเมื่อเทียบกับสัมฤทธิ์ผลทางการเมืองที่ชัดเจนว่ารัฐสามารถแทรกตัวเข้าไปในพื้นที่ต่างๆ เพื่อสอดส่องและควบคุมความเคลื่อนไหวทางการเมืองของฝ่ายตรงข้ามในหมู่บ้านได้อย่างแยบยล ขณะเดียวกันก็สามารถกล่อมเกลาคำรู้สึกนึกคิดรวมทั้งพฤติกรรมของผู้คน และสร้างภาพลักษณ์ของหมู่บ้านไม่ให้ความขัดแย้งหรือแข็งข้อกับรัฐในช่วงขณะนั้นได้

การช่วงชิงการสร้างสัญลักษณ์ให้กับหมู่บ้านโดยขบวนการภาคประชาชน เป็นผลมาจากวิกฤตการพัฒนาของรัฐซึ่งส่งผลให้ทรัพยากรธรรมชาติเสื่อมโทรม การขาดสมดุลทางอำนาจในการจัดการทรัพยากรระหว่างชุมชนท้องถิ่นกับรัฐและเอกชน กฎหมายอนุรักษ์ฉบับต่างๆ ที่ออกโดยรัฐได้กีดกันชาวบ้านออกจากฐานทรัพยากรท้องถิ่น ในขณะเดียวกัน รัฐกลับเปิดโอกาสให้กลุ่มเอกชนหรือกลุ่มผู้มีอำนาจเข้ามาแสวงหาประโยชน์จากทรัพยากร อาทิ การอนุญาตให้บริษัทเอกชนเข้าสัมปทานพื้นที่ การอนุญาตให้มูลนิธิ สถาบันการศึกษา หน่วยงานราชการจำนวนมากเข้ามาสร้างอาคารที่พักอาศัยทั้งแบบถาวรและแบบชั่วคราว รวมทั้งใช้พื้นที่ด้านการวิจัย ด้านการท่องเที่ยวและด้านการปลูกพืชเมืองหนาวเพื่อประโยชน์เชิงพาณิชย์ ฯลฯ ได้กลายเป็นเงื่อนไขสำคัญที่ผลักดันให้ชาวบ้านจำนวนมากต้องเข้าสู่ขบวนการต่อสู้ทางการเมืองอย่างเข้มข้นร่วมกับขบวนการภาคประชาชน เพื่อปรับสมดุลอำนาจระหว่างชุมชนท้องถิ่นกับรัฐและเอกชนในการจัดการทรัพยากร ภายใต้ขบวนการต่อสู้ดังกล่าว ความเป็นชุมชนท้องถิ่นได้ถูกสร้างขึ้นให้มีความเชื่อมโยงกับมิติทางประวัติศาสตร์เกี่ยวกับวิถีการดำรงชีวิตของผู้คนที่สัมพันธ์กับฐานทรัพยากรท้องถิ่น ผ่านการรื้อฟื้นวิถีชีวิต วิธีการผลิต พิธีกรรม ความเชื่อ และประเพณีวัฒนธรรมดั้งเดิมเพื่อสร้างอัตลักษณ์และคุณค่าของความเป็นชุมชนท้องถิ่นโดยมีเป้าหมายทางการเมืองเป็นสำคัญ หรืออีกนัยหนึ่งก็คือการเสริมสร้างอำนาจการต่อรองทางการเมืองให้กับชุมชนท้องถิ่นในขบวนการ

ต่อสู้เชิงสัญลักษณ์เพื่อแสดงถึงสิทธิชุมชนในการมีส่วนร่วมควบคุมและจัดการทรัพยากรท้องถิ่นร่วมกับรัฐและเอกชน³

การเกิดขึ้นของหมู่บ้านเสื้อแดงภายหลังเหตุการณ์ล้อมปราบคนเสื้อแดงเมื่อปี พ.ศ. 2553 นับเป็นความพยายามช่วงชิงพื้นที่หมู่บ้านชนบทเพื่อประโยชน์ทางการเมืองของขบวนการคนเสื้อแดงระดับท้องถิ่น ที่ต้องการท้าทายอำนาจรัฐบาลทหารและประกาศการต่อสู้ทางการเมืองของคนเสื้อแดงด้วยการสร้างอัตลักษณ์ให้หมู่บ้านชนบทกลายเป็นชุมชนทางการเมืองในนามหมู่บ้านเสื้อแดง ผ่านการเชื่อมโยงเชิงสัญลักษณ์สามมิติ โดยมิติแรกเป็นอุดมการณ์ทางการเมืองของคนเสื้อแดงไม่ว่าจะเป็นประวัติศาสตร์การต่อสู้ของคนเสื้อแดง ทักษิณ ธงแดง เสื้อแดง บทเพลงการต่อสู้ของคนเสื้อแดง มิติที่สองเป็นการเชื่อมโยงทางจิตวิญญาณผ่านประเพณีวัฒนธรรมดั้งเดิมของท้องถิ่นโดยเฉพาะในเขตภาคอีสาน และมิติที่สามคือการช่วงชิงพื้นที่หมู่บ้าน ผ่านการใช้ชื่อหมู่บ้าน ใช้พื้นที่ทางภูมิศาสตร์ของหมู่บ้าน และการปักป้ายประกาศให้หมู่บ้านแห่งนั้นเป็นหมู่บ้านเสื้อแดงเพื่อประชาธิปไตย แน่นอนว่า แนวคิดหมู่บ้านเสื้อแดงไม่สามารถลงหลักฐานเป็นชุมชนทางการเมืองในหมู่บ้านกรณีศึกษาของงานวิจัยนี้ได้มากนัก กระนั้นก็ตาม ปฏิเสธไม่ได้ว่า การช่วงชิงพื้นที่ทางภูมิศาสตร์ของแนวคิดหมู่บ้านเสื้อแดงได้ประสบความสำเร็จในทางการเมืองเป็นอย่างมาก ดังจะเห็นได้จากกระแสการตอบรับและการขยายตัวของแนวคิดหมู่บ้านเสื้อแดง การช่วงชิงการเป็นเจ้าของสัญลักษณ์และการมีส่วนร่วมในกิจกรรมหมู่บ้านเสื้อแดงของกลุ่มแกนนำทั้งระดับชาติและระดับท้องถิ่น ปฏิบัติการของรัฐในหมู่บ้านเสื้อแดงที่มีทั้งลักษณะคุกคามแกนนำและความพยายามเอาอกเอาใจชาวบ้านผ่านโครงการพัฒนา เช่น โครงการ“ซ่อมแซมบ้านประชาชนสร้างกุศลถวายพ่อของแผ่นดิน” เพื่อเทิดพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในวโรกาสที่มีพระชนมายุครบ 7 รอบ เป็นต้น

การถูกสร้างใหม่เชิงสัญลักษณ์ซ้ำแล้วซ้ำอีกของหมู่บ้านชนบทไทย ไม่ว่าจะเป็นการสร้างใหม่โดยรัฐ โดยนักพัฒนาเอกชน โดยขบวนการเสื้อแดง และโดยชาวบ้านเอง เป็นการเน้นย้ำให้เห็นว่า ในยุคโลกาภิวัตน์ที่ขอบเขตของระยะทางและขอบเขตทางวัฒนธรรมของโลกทั้งใบได้หดสั้นและเชื่อมโยงเข้าหากันด้วยกิจกรรมทางเศรษฐกิจ เทคโนโลยีการสื่อสาร และการคมนาคม ทว่าความเป็นหมู่บ้านในฐานะพื้นที่ทางภูมิศาสตร์ไม่ได้พรมัวหรือลดความสำคัญลงไปเลยในมิติของ

³ ที่มา:ชลธิรา สัตยาวัฒนา (บรรณาธิการ). พลวัตสิทธิชุมชน : กระบวนทัศน์ทางมานุษยวิทยา. ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร. 2546. ยศ สันสมบัติ. พลวัตสิทธิชุมชน : กระบวนทัศน์ทางมานุษยวิทยา. ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร. 2546. และอานันท์ กาญจนพันธ์. มิติชุมชน : วิถีคิดท้องถิ่นว่าด้วย สิทธิ อำนาจ และการจัดการทรัพยากร. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

การต่อสู้ทางการเมือง ตรงกันข้าม หมู่บ้านชนบทไทย ไม่เว้นแม้แต่ชุมชนเมืองอย่าง กรุงเทพมหานคร (กทม.) ซึ่งบรรยากาศและผลการเลือกตั้งผู้ว่า กทม. เมื่อเดือนมีนาคม พ.ศ. 2556 ได้กลายเป็นภาพสะท้อนที่ชัดเจนว่า พื้นที่ทางภูมิศาสตร์ยังมีความสำคัญและถูกช่วงชิงเพื่อใช้ประโยชน์ทางการเมืองในทุกยุคทุกสมัยตลอดมา การถูกสร้างใหม่เชิงสัญลักษณ์ตามยุคสมัย สะท้อนชัดเจนว่า หมู่บ้านชนบทไม่ใช่สถานที่ที่หยุดนิ่ง แต่เป็นพื้นที่ที่มีพลวัตและมีความร่วมสมัย และผู้คนในหมู่บ้านชนบทก็มีความเป็นพลวัตและมีความร่วมสมัยสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมตลอดเวลาเช่นกัน

นอกจากนี้ การยอมรับปรับตามหรือการต่อต้านขัดขืนของชาวบ้านกับตัวกระทำทางการเมืองต่างๆ ที่เข้าหิยฉวยประโยชน์ผ่านการสร้างสัญลักษณ์ให้กับหมู่บ้านได้สะท้อนชัดเจนว่า ความสัมพันธ์ของผู้คนในหมู่บ้านชนบทไม่ได้ดำรงอยู่อย่างสงบเรียบร้อย ชาวบ้านไม่ได้ตกอยู่ภายใต้ความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์แหว่งในระดับท้องถิ่นเท่านั้น หากแต่ความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ของชาวบ้านได้ถูกชักพอกเข้ากับเครือข่ายที่ซับซ้อนและกว้างขวาง ทั้งในมิติการประสานผลประโยชน์ การต่อรอง การต่อสู้ กับภาครัฐและภาคประชาชนที่เข้ามาปฏิบัติการกิจด้านงานพัฒนาภายในหมู่บ้าน รวมทั้งองค์กรเอกชน (ภาคธุรกิจ) ที่เข้ามาแย่งชิงทรัพยากรของชุมชนท้องถิ่น เพื่อฉกฉวยผลประโยชน์หรือเพื่อหลบเลี่ยงการถูกกดทับจากตัวแสดงทางการเมืองมากมายหลายตาและจากโครงการพัฒนาจำนวนมากที่หลั่งไหลเข้าหมู่บ้านตลอดเวลาด้วยเช่นกัน

มิติที่สอง ว่าด้วย ความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างผู้นำชุมชนหรือผู้ใหญ่บ้านกับชาวบ้าน ถึงแม้ว่าในอดีตที่ผ่านมาชุมชนชนบทได้ถูกเชื่อมโยงเข้ากับเครือข่ายการอุปถัมภ์ที่สลับซับซ้อนกับสถาบัน องค์กร และปัจเจกบุคคลที่เข้ามาปฏิบัติการกิจมากมายภายในหมู่บ้าน แต่ชุดการอธิบายเกี่ยวกับความสัมพันธ์เชิงอำนาจของชุมชนชนบทไทยจำนวนมากกลับสะท้อนมุ่งเน้นเฉพาะภาพของผู้นำชุมชนว่าเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในฐานะเป็นทั้งตัวแทนของรัฐและตัวแทนของชาวบ้าน ทำหน้าที่เชื่อมประสานกันระหว่างเจ้าหน้าที่รัฐและโลกภายนอก (ทุน) กับชุมชน นอกจากนี้ ยังมองว่าผู้นำมีอิทธิพลต่อการกำหนดหรือชี้นำทิศทางการเมืองของชาวบ้านได้⁴ และความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ของชุมชนชนบทสมัยใหม่ที่ก่อตัวขึ้นในพื้นที่ของการเมืองแบบเลือกตั้ง ยิ่งสะท้อนภาพ

⁴ฟิลิป เอิร์ช. หมู่บ้านสู่รัฐ-รัฐสู่หมู่บ้าน. ใน รัฐกับหมู่บ้านในไทยศึกษา, โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2533. ดารา รัตน์ เมตตาริกานนท์ และสมศักดิ์ ศรีสันติสุข. การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ การเมือง สังคม และวัฒนธรรมในหมู่บ้านอีสาน กรณีบ้านนาป่าหนวด. คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2529. สุวิทย์ ธีรศาสตร์ และสมศักดิ์ ศรีสันติสุข. การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ การเมือง สังคม และวัฒนธรรมในหมู่บ้านอีสาน กรณีบ้านโนนตะแบก. คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2529.

ที่ชัดเจนมากยิ่งขึ้นถึงข้อจำกัดของชุดการอธิบายที่ให้ความสำคัญกับบทบาทของผู้นำชุมชนว่าไม่สามารถใช้เป็นแนวทางทำความเข้าใจความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ของชุมชนชนบทสมัยใหม่ได้อีกต่อไป เพราะการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองนับตั้งแต่ระบอบประชาธิปไตยไทยเบ่งบานขึ้นในช่วงต้นทศวรรษที่ 2540 เป็นต้นมา ไม่ว่าจะเป็นการกระจายอำนาจการเมืองการปกครองสู่ท้องถิ่นหรือการเกิดขึ้นของพรรคไทยรักไทย ได้ส่งผลให้ความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์และพื้นที่ที่ต่อรองทางการเมืองของชาวบ้านในชุมชนชนบทไทยเปลี่ยนแปลงไปโดยสิ้นเชิง โดยในการเมืองระดับชาติชาวบ้านสามารถเรียกร้องการสนับสนุนจากนโยบายรัฐที่ครอบคลุมถึงปัญหาพื้นฐานในด้านการดำรงชีวิตและกิจกรรมทางเศรษฐกิจของชาวบ้านได้อย่างหลากหลาย เช่น นโยบาย 30 บาทรักษาทุกโรค กองทุนหมู่บ้าน การพักชำระหนี้เกษตรกร การประกันราคาผลผลิตทางการเกษตร ฯลฯ และในการเมืองระดับท้องถิ่น ชาวบ้านสามารถต่อรองกับรัฐผ่านช่องทางที่หลากหลาย อาทิ อบจ. อบต. กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ซึ่งการกำหนดให้มีการเลือกตั้งอบจ. อบต. กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ทุก 4-5 ปี⁵ ได้ส่งผลให้ความสัมพันธ์ทางอำนาจในระดับท้องถิ่นมีความยืดหยุ่น และทำให้ชาวบ้านกลายเป็นหน่วยทางอำนาจที่สามารถต่อรองกับกลุ่มการเมืองและรัฐได้โดยตรงผ่านการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง ซึ่งการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างทางการเมืองดังกล่าวยิ่งส่งผลให้อำนาจผู้นำชุมชนหรือผู้ใหญ่บ้านในการชี้นำการทางการเมืองของชาวบ้านอ่อนกำลังลงไปอีก

นอกจากนี้ ความไม่ลงตัวของผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจการเมืองที่เกิดขึ้นภายใต้บริบทหมู่บ้านเสื้อแดงนาใหญ่ที่ส่งผลให้ชาวบ้านต่อต้านและได้กลับอำนาจการชี้นำหรือความพยายามครอบงำความคิดและการแสดงออกทางการเมืองของผู้นำชุมชนด้วยการแสดงออกทางอำนาจผ่านปฏิบัติการทางการเมืองในชีวิตประจำวัน และผ่านการเลือกตั้งระดับท้องถิ่น ได้แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่า ผู้นำชุมชนหรือผู้ใหญ่บ้านไม่สามารถชี้นำชาวบ้านได้อีกต่อไป บทสัมภาษณ์ของผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้อาวุโสประจำหมู่บ้านนาใหญ่ ยิ่งเน้นย้ำให้เห็นถึงความถดถอยของผู้นำชุมชนหรืออิทธิพลท้องถิ่นว่าไม่สามารถชี้นำหรือครอบงำชาวบ้านในชนบทสมัยใหม่ได้อีกต่อไป

“ปัจจุบันการเมืองเปลี่ยนไปแล้ว ความสำเร็จของผู้ทรง⁶ ที่เคยมีหลายบักคัก [มีอย่างมหาศาล] ในอดีตได้หมดไปด้วย เมื่อก่อนเวลาใครจะเข้ามาในหมู่บ้านต้องติดต่อผ่านผู้ทรง มีปัญหาอะไรเกิดขึ้นในหมู่บ้านผู้ทรงต้องเป็นคนกลาง เกิดอะไรขึ้น

⁵ อย่างไรก็ตาม ช่องทางการต่อรองทางการเมืองของคนชนบทได้ลดลงไปจากการแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ ฉบับที่ 11 พ.ศ. 2551 โดยอนุญาตให้กำนัน-ผู้ใหญ่บ้านมีวาระการดำรงตำแหน่งจนมีอายุครบ 60 ปี

⁶ “ผู้ทรง” หรือ “ผู้ทรงคุณวุฒิ” มีที่มาจากการแต่งตั้งตามโครงสร้างคณะกรรมการบริหารหมู่บ้าน

ในหมู่บ้านต้องหาผู้ทรงหมด แม้แต่ ส.ส. ถ้าจะลงพื้นที่มาหาเสียงยังต้องมาขอให้ผู้
ทรงช่วย เพราะชาวบ้านจะเชื่อผู้ทรง เวลาเขาเข้ามาจะให้เงินเป็นสินน้ำใจด้วยแต่
ไม่ได้ให้มากมายอะไร แต่ปัจจุบันเวลาชาวบ้านมีปัญหาไม่มาหาผู้ทรงแล้ว ปัญหา
เล็กน้อยจะไปหาผู้ใหญ่กับอบต.แทน แล้วอย่าง ส.ส. สมัยก่อนเข้าหาไม่ได้ แต่มา
สมัยนี้เข้าหาง่าย เรียกได้ว่าไปเลือกตั้ง เลือกพรรคได้นโยบาย เลือก ส.ส.ได้พึ่งพา
อาศัย นับตั้งแต่ชาวบ้านพึ่งพาการเมืองได้ การเมืองในหมู่บ้านก็เปลี่ยนไปมาก”

(สัมภาษณ์ตุลาคม พ.ศ. 2555)

ส่วนอำนาจทางการเมืองของผู้นำชุมชนหรือผู้ใหญ่บ้านนาใหญ่ที่เพิ่มมากขึ้นภายหลังการ
เปิดหมู่บ้านเสื้อแดง และกลายเป็นเงื่อนไขสำคัญที่ผลักดันให้ภรรยาของผู้ใหญ่บ้านนาใหญ่
สามารถเข้าสู่ตำแหน่งหน้าที่ทางการเมืองในฐานะสมาชิกองค์การบริหารส่วนจังหวัดสังกัดพรรค
เพื่อไทย ก็ไม่ใช่อำนาจที่เกาะเกี่ยวร้อยรัดอยู่กับฐานความนิยมหรือการอุปถัมภ์ค้ำจุนจากผู้คน
ภายในหมู่บ้านนาใหญ่เป็นสำคัญ หากแต่เกิดจากการสนับสนุนและชักจูงความสัมพันธ์ทางการเมือง
กับเครือข่ายคนเสื้อแดงภายนอกหมู่บ้านและพรรคเพื่อไทย ยิ่งไปกว่านั้น ยังมีความไม่ลงตัว
ของอุดมการณ์ทางการเมืองระหว่างรัฐ (ราชการ) กับรัฐ (การเมืองแบบเลือกตั้ง) ที่ปรากฏใน
อาณาบริเวณหมู่บ้านเสื้อแดง กล่าวคือ ผู้ใหญ่บ้านนาใหญ่ในฐานะเป็นเจ้าหน้าที่รัฐ (ราชการ) และ
เป็นแกนนำคนเสื้อแดงที่สนับสนุนการเมืองแบบเลือกตั้งได้แสดงปฏิกิริยาต่อต้านอำนาจรัฐ
(ราชการ) ที่พยายามข่มขู่คุกคามและหว่านล้อมให้ปิดหมู่บ้านเสื้อแดง ที่น่าสนใจไปกว่านั้น คือ
ผู้ใหญ่บ้านนาใหญ่ได้ใช้เครือข่ายอำนาจทางการเมืองระดับชาติและระดับท้องถิ่นที่มีอยู่ปกป้อง
หมู่บ้านเสื้อแดงจากปฏิบัติการรุกคืบของรัฐด้วย ซึ่งการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ก่อ
ตัวขึ้นภายใต้บริบทของการเมืองแบบเลือกตั้ง และปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นภายใต้บริบทหมู่บ้านเสื้อ
แดงนาใหญ่ ไม่ว่าจะเป็นกรณีที่ชาวบ้านปฏิเสธการขึ้นนำหรือต่อต้านอำนาจทางการเมืองของผู้
ชุมชน การหักทศความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ทางการเมืองที่เกิดขึ้นผ่านช่องทางอันหลากหลายทั้ง
ของชาวบ้านและผู้นำชุมชน การวางตัวเป็นปฏิปักษ์กับรัฐของผู้ใหญ่บ้าน สิ่งเหล่านี้ได้เผยให้เห็น
ถึงการจัดรูปแบบความสัมพันธ์ทางอำนาจของชุมชนชนบทสมัยใหม่ที่เปลี่ยนแปลงไปจากอดีต
อย่างสิ้นเชิง

มิติที่สาม เป็นการสำรวจความเป็นสมัยใหม่ของชนบทในขบวนการเสื้อแดงในมิติ
การเมือง เศรษฐกิจ และการสื่อสารดิจิทัล ทั้งนี้ ปริมาณของ “ชุมนุมทางการเมือง” ในนาม
หมู่บ้านเสื้อแดงในฐานะที่เป็นความเคลื่อนไหวระลอกใหม่ของคนเสื้อแดงภายหลังเหตุการณ์ลือ
มปราบ มีจุดริเริ่มและมีฐานที่มั่นอยู่ในเขตชนบทภาคอีสานภายใต้อุดมการณ์พื้นฐานสำคัญคือการ

สนับสนุนระบอบประชาธิปไตยแบบตัวแทนและการยินดีปรีดากับระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม ดังจะเห็นได้จากเป้าหมายสำคัญหลายประการของการขับเคลื่อนแนวคิดหมู่บ้านเสื้อแดง อาทิ การต่อต้านการรัฐประหาร สนับสนุนการแก้ไขรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน (พ.ศ. 2550) การเรียกร้องประชาธิปไตยเต็มใบ การสนับสนุนพรรคการเมืองหรือพรรคเพื่อไทย และการขยายเป้าหมายไปสู่การจัดตั้งสหกรณ์หมู่บ้านเสื้อแดงเพื่อจำหน่ายผลิตภัณฑ์ของคนเสื้อแดง เพื่อจำหน่ายวัตถุดิบทางการเกษตรที่สอดคล้องกับวิถีการผลิตของหมู่บ้าน และเพื่อปล่อยสินเชื่อในอัตราดอกเบี้ยต่ำ ฯลฯ ซึ่งการประกาศเป้าหมายของแนวคิดหมู่บ้านเสื้อแดงนี้ได้กลายภาพสะท้อนแห่งความปรารถนาทางเศรษฐกิจและความคาดหวังทางการเมืองของชาวบ้านในชุมชนชนบทสมัยใหม่ในลักษณะที่กลับหัวกลับหางอย่างสิ้นเชิงกับมโนทัศน์ของแนวคิดสิทธิชุมชนและแนวคิดวัฒนธรรมชุมชนซึ่งถูกพัฒนาขึ้นจากวิกฤตความศรัทธาที่มีต่อระบบเศรษฐกิจแบบเสรีนิยมและระบอบประชาธิปไตยแบบตัวแทน โดยผู้มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาแนวคิดชุมชนเหล่านี้ คือกลุ่มบุคคลที่มีฐานที่มั่นในเขตเมืองหรือมีตัวตนในพื้นที่วิชาการ สื่อสารมวลชน ภาคประชาสังคม นักพัฒนาเอกชนในเขตเมืองที่มักวางตัวในฐานะเป็นตัวแทนปัญหาของชาวบ้านตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา

แน่นอนว่า การขับเคลื่อนกิจกรรมภายใต้แนวคิดหมู่บ้านเสื้อแดงในพื้นที่กรณีศึกษายังมีความลักลั่นบางประการ หากแต่อุดมการณ์พื้นฐานของแนวคิดหมู่บ้านเสื้อแดงได้กลายเป็นภาพสะท้อนที่ชัดเจนถึงความคาดหวังทางการเมืองและความปรารถนาทางเศรษฐกิจของชาวบ้านในพื้นที่หมู่บ้านนาใหญ่รวมทั้งชาวบ้านจำนวนไม่น้อยที่เข้าร่วมเคลื่อนไหวกับขบวนการคนเสื้อแดง ดังที่ปรากฏชัดเจนว่า ในระยะเริ่มแรกของการกลายเป็นหมู่บ้านเสื้อแดงนาใหญ่นั้น แนวคิดนี้ได้รับการตอบรับและได้รับการสนับสนุนจากชาวบ้านนาใหญ่เป็นอย่างดี ด้วยเหตุนี้ การปรากฏขึ้นของหมู่บ้านเสื้อแดงจึงเป็นภาพสะท้อนสำคัญประการหนึ่งของความเป็นชุมชนชนบทสมัยใหม่ และได้เน้นย้ำให้เห็นว่าแนวคิดสิทธิชุมชนและวัฒนธรรมชุมชนไม่มีศักยภาพเพียงพอต่อการทำความเข้าใจวิถีคนชนบทสมัยใหม่ที่รัฐโดยเฉพาะในบริบทของการเมืองแบบตัวแทนและระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมได้กลายเป็นองค์ประกอบสำคัญในแบบแผนการดำรงชีวิตผู้คนในสังคมชนบทสมัยใหม่ไปแล้ว

นอกจากความเป็นสมัยใหม่ของผู้คนในสังคมชนบทในมิติทางเศรษฐกิจการเมืองตามที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น ผู้คนในสังคมชนบทยังมีความเป็นสมัยใหม่ด้านเทคโนโลยีการสื่อสารดิจิทัลอีกด้วย ทั้งนี้ การสำรวจ “ชุมชนทางการเมือง” ในนามหมู่บ้านเสื้อแดงพบว่า เทคโนโลยีการสื่อสารหลายรูปแบบ อาทิ เว็บไซต์ ทีวีดาวเทียม เฟสบุ๊ค สถานีวิทยุชุมชน ฯลฯ ได้กลายป็นยุทธศาสตร์สำคัญในการประชาสัมพันธ์เผยแพร่กิจกรรมเปิดหมู่บ้านโดยกลุ่มแกนนำเปิดหมู่บ้านเสื้อแดง ใน

พิธีเปิดหมู่บ้านเสื้อแดงภาคกลางนั้น ผู้วิจัยยังพบว่า มวลชนคนเสื้อแดงส่วนใหญ่ที่เดินทางมาร่วมงานล้วนมีกล้องดิจิทัลและโทรศัพท์มือถือที่สามารถถ่ายรูปได้มาบันทึกภาพกิจกรรมตลอดการจัดงาน ซึ่งปรากฏการณ์การใช้สื่ออย่างเข้มข้นในการขับเคลื่อนแนวคิดหมู่บ้านเสื้อแดงโดยแกนนำคนเสื้อแดงและมวลชนคนเสื้อแดงนั้น มีสาเหตุสำคัญสองประการ ประการแรก มาจากการพัฒนาด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและการพัฒนาทางเศรษฐกิจที่ส่งผลให้ผู้คนมีกำลังจ่ายและสามารถเข้าถึงเทคโนโลยีการสื่อสารได้เพิ่มมากขึ้น ประการที่สอง เป็นพัฒนาการที่สืบเนื่องมาจากประสบการณ์สลายการชุมนุมปี พ.ศ. 2552 หรือเหตุการณ์เมษาเลือด ซึ่งพื้นที่การสื่อสารสาธารณะได้ถูกครอบงำโดยรัฐแทบทั้งสิ้น ด้วยเหตุนี้ เทคโนโลยีการสื่อสารจึงถูกนำมาใช้อย่างเข้มข้นโดยมีเป้าหมายเพื่อช่วงชิงพื้นที่การสื่อสารสาธารณะจากรัฐบาล ดังที่ปรากฏชัดเจนในเหตุการณ์ล้อมปราบคนเสื้อแดงปี พ.ศ. 2553 ที่ภาพเหตุการณ์สำคัญจำนวนมากได้ถูกเผยแพร่สู่สาธารณะผ่านการอัปโหลดขึ้นสู่เว็บไซต์ต่างๆ โดยมวลชนคนเสื้อแดงอย่างทันท่วงที จนอาจเรียกได้ว่า การเคลื่อนไหวทางการเมืองของคนเสื้อแดงในยุคสมัยใหม่นี้คือมีوبออนไลน์หรือมีอบดิจิทัลที่ผู้คนทางบ้านสามารถติดตามสถานการณ์ได้อย่างใกล้ชิดราวกับว่าอยู่ในพื้นที่ชุมนุมเอง

ยิ่งไปกว่านั้น การสำรวจบทบาทของวิทยุชุมชนในขบวนการเสื้อแดงจังหวัดเชียงใหม่ โดย อรัญญา ศิริผล ภายใต้ชุดโครงการวิจัยเรื่องพัฒนาการจิตสำนึกและปฏิบัติการทางการเมืองของขบวนการเสื้อแดงในจังหวัดเชียงใหม่ ยังได้เน้นย้ำถึงความเป็นสมัยใหม่ของสังคมชนบทปัจจุบันในด้านเทคโนโลยีดิจิทัลได้เป็นอย่างดี การสร้างชุมชนเสมือนจริงในมิติด้านการเมืองด้วยการเชื่อมโยงเข้าหากันของคนเสื้อแดงที่กระจายตัวอยู่ในพื้นที่ต่างๆ ในจังหวัดเชียงใหม่ด้วยเทคโนโลยีการสื่อสารหรือวิทยุชุมชนเป็นพื้นที่ที่มีพลัง สามารถระดมทรัพยากรสนับสนุนการขับเคลื่อนของขบวนการเสื้อแดงได้อย่างมีประสิทธิภาพ ชุมชนเสมือนจริงในมิติทางการเมืองของคนเสื้อแดงนี้เป็นภาพสะท้อนสำคัญประการหนึ่งที่ตอกย้ำว่า สังคมชนบทได้เปลี่ยนแปลงไปโดยสิ้นเชิงในทุกมิติ ทว่า พลวัตแห่งความเป็นสมัยใหม่ที่เกิดขึ้นของสังคมชนบทในมิตินี้กลับเป็นสิ่งที่ขาดหายไปหรือถูกละเลยไปจากแวดวงวิชาการที่เริ่มหันมาทำความเข้าใจพลังของความสมัยใหม่หรือพลังของผู้คนที่เกิดขึ้นในพื้นที่ชุมชนเสมือนจริง ซึ่งปัจจุบันมักจำกัดขอบเขตการศึกษาอยู่เฉพาะชุมชนเสมือนจริงที่ถูกสร้างขึ้นโดยผู้คนในเขตเมืองหรือกลุ่มชนชั้นกลางเป็นสำคัญ

6.2 บทสะท้อนว่าด้วยการเมืองและการจัดสรรความสัมพันธ์เชิงอำนาจของชนบทสมัยใหม่

ท่ามกลางปรากฏการณ์ความขัดแย้ง และการขับเคี่ยวทางการเมืองระดับชาติระหว่างฝ่ายผู้สนับสนุนผู้นำประเทศที่มีคุณลักษณะของความเป็น “คนดี” ซึ่งอาจมีที่มาจากอำนาจเผด็จการ และการรัฐประหาร กับฝ่ายที่สนับสนุนผู้นำที่ไม่จำเป็นต้องมีคุณลักษณะของความเป็น “คนดี” แต่ต้องมีที่มาจากการเลือกตั้งของประชาชน ซึ่งฝ่ายหลังนี้มีชาวบ้านจากชนบทเป็นพลังสนับสนุนสำคัญ หากแต่บทบาทของชาวบ้านในขบวนการประชาธิปไตยแบบตัวแทนอาจไม่ใช่สิ่งที่คุ้นชินมากนักเมื่อเทียบกับบทบาทในขบวนการประชาธิปไตยแบบทางตรงที่มีเป้าหมายเกาะเกี่ยวกับปัญหาปากและผลกระทบจากการพัฒนาเป็นสำคัญ ด้วยเหตุนี้ ปัญญาชนและชนชั้นกลางจำนวนมากจึงตื่นตัวกับการทำความเข้าใจที่มากขึ้นของชาวบ้านในขบวนการประชาธิปไตย ใน ปัจจุบันพบว่ามียุทธการอธิบายที่แตกต่างกันโดยสิ้นเชิงอย่างน้อยสองแนวทาง

แนวทางแรกเป็นยุทธการอธิบายซึ่งมีที่มาจากการวิจัยเชิงวิชาการที่มุ่งความสนใจไปที่การสำรวจชาวบ้านในขบวนการคนเสื้อแดงว่า ชาวบ้านในขบวนการประชาธิปไตยเป็นผลผลิตของพลวัตทางเศรษฐกิจ การลงหลักปักฐานของระบอบประชาธิปไตยนับแต่ปี พ.ศ. 2540 และประโยชน์จากนโยบายการเมืองในยุคทักษิณ ด้วยเหตุนี้ การรัฐประหารและการเล่นเกมการเมืองนอกระบบที่ทำลายผลประโยชน์ทางการเมืองและลดทอนสิทธิทางการเมืองตามระบอบประชาธิปไตย จึงกลายเป็นเหตุการณ์ที่ชาวบ้านไม่สามารถยอมรับได้อีกต่อไป พวกเขาจึงเข้าร่วมกับขบวนการคนเสื้อแดง ซึ่งการศึกษาชาวบ้านนาใหญ่ในขบวนการประชาธิปไตยแบบตัวแทนในงานวิจัยนี้ ได้ข้อค้นพบบางประการซึ่งสอดคล้องกับยุทธการอธิบายตามแนวทางนี้ว่า แรงผลักดันจากพลวัตทางเศรษฐกิจและประสบการณ์การเมืองยุคทักษิณเป็นปัจจัยสำคัญของการตัดสินใจเข้าร่วมการเคลื่อนไหวทางการเมืองกับขบวนการคนเสื้อแดง และเหตุการณ์รัฐประหารก็ส่งผลให้ชาวบ้านมีความสนใจต่อการเมืองระดับชาติมากขึ้น อย่างไรก็ตาม การกลายเป็นคนเสื้อแดงหรือเข้าร่วมในขบวนการต่อต้านรัฐประหารของชาวบ้านนาใหญ่ส่วนใหญ่ไม่ได้เกิดขึ้นทันทีที่ภายหลังเหตุการณ์รัฐประหาร แต่บรรยากาศทางการเมืองที่เกิดภายหลังเหตุการณ์รัฐประหาร โดยเฉพาะตั้งแต่ช่วงปี พ.ศ. 2551 เป็นต้นมา ได้กลายเป็นจุดเปลี่ยนสำคัญที่ทำให้ชาวบ้านนาใหญ่รับไม่ได้กับระบอบการเมืองที่ไม่มีความถูกต้อง เป็นธรรม และไม่มีการยึดโยงกับอำนาจของประชาชน ชาวบ้านนาใหญ่จึงได้สนับสนุนกลุ่มคนเสื้อแดงอย่างแข็งขัน

แนวทางที่สองเป็นยุทธการวิเคราะห์ผ่านมุมมอง ประสบการณ์ และทัศนคติแบบปัญญาชนและชนชั้นกลางในเขตเมืองบางส่วนที่แทบไม่มีการวิจัยเชิงวิชาการรองรับว่า ชาวบ้านในขบวน

เสื้อแดงเป็นผลผลิตจากความรู้สึกไม่มีศักดิ์ศรี การไม่ได้รับการยอมรับจากสังคม ความยากจน การด้อยทางการศึกษา ทำให้ชาวบ้านจมอยู่กับความเชื่ออันงมงาย พึ่งพอใจกับผลประโยชน์เฉพาะหน้าที่ได้รับจากนโยบายประชานิยม และเกิดความจงรักภักดีต่อทักษิณในฐานะผู้มีบุญคุณที่มองเห็นความสำคัญและได้หยิบยื่นผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจให้กับพวกเขา แต่ข้อค้นพบหลายประการในงานวิจัยนี้สามารถข้อโต้แย้งกับชุดคำอธิบายตามข้างต้นได้ จากการสำรวจความสัมพันธ์เชิงอำนาจทางการเมืองของชาวบ้านในหมู่บ้านนาใหญ่ที่เกิดขึ้นภายใต้บริบทของการกลายเป็นหมู่บ้านเสื้อแดงอันนำมาซึ่งสภาวะขาดสมดุลทางอำนาจภายในหมู่บ้านนาใหญ่ กลับพบว่า หมายเหตุทางการเมืองของชาวบ้านนาใหญ่ไม่ใช่การกำหนดท่าทีการต่อสู้กับพระราชอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ หรือกับสถาบันอันเก่าแก่ที่มีบทบาทสำคัญในปฏิบัติการล้อมปราบคนเสื้อแดง และวางตัวเป็นปฏิปักษ์กับระบอบรัฐสภาที่มาจากการเลือกตั้งของประชาชนตลอดมาอย่างกองทัพไทย ซึ่งเข้ามาปฏิบัติงานพัฒนาในหมู่บ้านเสื้อแดงนาใหญ่ ตามโครงการ “ซ่อมแซมบ้านประชาชน สร้างกุศลถวายพ่อของแผ่นดิน” เหมือนที่เคยเกิดขึ้นในระยะเริ่มแรกอีกต่อไป แต่หมายเหตุทางการเมืองใหม่ของชาวบ้านนาใหญ่คือการต่อสู้กับสถาบันทางสังคมรูปแบบใหม่ ที่ได้ถูกสถาปนาขึ้นในนามหมู่บ้านเสื้อแดงในฐานะเป็นช่องทางให้แกนนำคนเสื้อแดงของหมู่บ้านสามารถสะสมอำนาจหน้าที่ทางการเมืองขึ้นมาได้มากจนทำให้เกิดสภาวะขาดสมดุลทางอำนาจภายในหมู่บ้าน ซึ่งการต่อสู้ทางอำนาจของชาวบ้านไม่จำเป็นต้องใช้รูปแบบการก่อตัวแบบประชาสังคม ไม่ต้องอาศัยพึ่งพาคนกลางอย่างนักพัฒนาเอกชนมาหนุนเสริมหรือเสริมสร้างความเข้มแข็ง ชาวบ้านก็สามารถแสดงออกทางการเมืองผ่านวิธีการอันหลากหลาย อาทิ การแสดงออกในระดับวิถีปฏิบัติในชีวิตประจำวันโดยทั่วไปในลักษณะปิดลับ เช่น การนิทา การหลีกเลียง การปรับเปลี่ยนท่าที การไม่ยอมรับ และไม่ยอมปฏิบัติตาม เป็นต้น รวมทั้งการแสดงออกในลักษณะเผชิญหน้าอย่างเปิดเผย เช่น การเป็นหัวคะแนนให้กับผู้สมัครรับเลือกตั้งที่เป็นคู่แข่งของนางสมใจ ในการเลือกตั้งสมาชิกองค์การบริหารส่วนจังหวัด ฯลฯ และการแสดงออกผ่านช่องทางการเมืองแบบเลือกตั้งในระดับท้องถิ่นที่มีอยู่อย่างหลากหลาย ดังที่ปรากฏชัดเจนในการเลือกตั้ง สจ. ส.อบต. และการยื่นจดหมายร้องเรียนต่อนายอำเภอให้ตรวจสอบการปฏิบัติหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้าน ฯลฯ นับเป็นปฏิบัติการทางการเมืองในชีวิตประจำวันที่เข้มข้นและหลากหลายของชาวบ้านนาใหญ่ในลักษณะข้างต้น โดยเฉพาะการทำลายพลังอำนาจภายในหมู่บ้าน

การโต้กลับทางการเมืองของชาวบ้านนาใหญ่ต่อแนวคิดหมู่บ้านเสื้อแดงสะท้อนให้เห็นอย่างชัดเจนว่า หมู่บ้านชนบทไทยไม่ใช่ปริณทลที่มีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมในแนวนราบ เหมือนดังเช่นชุดคำอธิบายที่คุ้นชินกันโดยทั่วไปว่า คนชนบทมีความเฉื่อยชาทางการเมืองหรือไม่มีความ

สนใจทางการเมือง ซึ่งคำอธิบายชุดนี้ได้รับอิทธิพลจากแนวคิดระบบอุปถัมภ์จากงานวิจัยว่าด้วยเรื่องไทยศึกษาภายใต้การสนับสนุนของสหรัฐอเมริกาในช่วงทศวรรษที่ 1950 ที่สร้างภาพลักษณ์ของหมู่บ้านชนบทไทยว่ามีความสงบเรียบร้อยไม่ใส่ใจการเมืองซึ่งมีนัยสำคัญว่า อิทธิพลของแนวคิดคอมมิวนิสต์ไม่สามารถแพร่ขยายในหมู่บ้านชนบทไทยได้มากนัก⁷ หรือตามชุดการอธิบายของแนวคิดสองนคราประชาธิปไตยที่สร้างมายาคติว่าด้วยเงื่อนไขด้านศึกษาและเศรษฐกิจ หรือด้วยความ “โง่” และ “จน” การเลือกตั้งของคนชนบทจึงได้ตกอยู่ภายใต้การครอบงำการซื้อเสียงและระดับอุปถัมภ์ท้องถิ่น เป็นต้น

ยิ่งไปกว่านั้น เนื่องจากแนวคิดหมู่บ้านเสื้อแดงได้พยายามให้ความสำคัญกับทักษิณซึ่งเป็นนายกในดวงใจของชาวบ้านจำนวนมาก ที่สามารถตอบสนองต่อความปรารถนาทางการเมืองของชาวบ้าน แนวคิดหมู่บ้านเสื้อแดงจึงได้รับการสนับสนุนจากชาวบ้านนาใหญ่ในระยะแรก แต่ต่อมาเมื่อชาวบ้านนาใหญ่พบว่าหมู่บ้านเสื้อแดงไม่สามารถตอบสนองต่อความปรารถนาทางการเมืองในชีวิตประจำวันได้อีกต่อไป ชาวบ้านก็ไม่ได้รื้อรื้อที่จะได้กลับหรือปฏิเสธแนวคิดหมู่บ้านเสื้อแดง⁸ ซึ่งการต่อต้านแนวคิดหมู่บ้านเสื้อแดงได้สะท้อนให้เห็นอย่างว่า ชาวบ้านนาใหญ่ได้ข้ามพ้นไปจากการอธิบายอันจำกัดคับแคบของชนชั้นกลางในเมืองที่เคยกล่าวสบประมาทและปรามาสคนเสื้อแดงระหว่างการรณรงค์ทางการเมืองออกจากพื้นที่เมืองหลวง บางคนถึงขั้นถ่มน้ำลายใส่คนชนบทที่บอบช้ำจากการกดขี่ของรัฐบาลอภิสิทธิ์และกองทัพในเหตุการณ์ล้อมปราบว่า ชาวบ้านจากชนบทเป็นทั้งคนจนและคนโง่ พวกเขาจึงถูกจ้างมาชุมนุม และตกเป็นเหยื่อของนักการเมืองอย่างทักษิณ ฯลฯ

⁷ อานันท์ กาญจนพันธุ์. บทบาทของนักวิจัยและทุนวิจัยอเมริกันในการสร้างกระบวนการทัศน์ ด้านไทยศึกษา. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2538.

⁸ เมื่อพบว่าแนวคิดหมู่บ้านเสื้อแดงไม่สามารถตอบสนองโจทย์ทางการเมืองของชาวบ้านในปัจจุบันได้ ชาวบ้านก็ไม่รื้อรื้อที่จะตั้งคำถามหรือโต้กลับกับแนวคิดนี้ แม้ว่าจะเป็นกิจกรรมทางการเมืองที่สนับสนุนเสื้อแดงส่วนกลางและพรรคเพื่อไทยซึ่งเป็นแนวทางการเมืองที่ชาวบ้านสนับสนุนมาตั้งแต่สมัยพรรคไทยรักไทยเมื่อ พ.ศ. 2554 ผู้วิจัยจึงต้องการตั้งคำถามกลับไปยังฝ่ายปัญญาชนและชนชั้นกลางในเขตเมืองที่ไม่พยายามทำความเข้าใจการเมืองของชาวบ้านในขบวนการคนเสื้อแดง และฝ่ายที่สนับสนุนขบวนการเสื้อแดงด้วย ว่า ในปัจจุบัน ขบวนการเสื้อแดงส่วนกลางและพรรคเพื่อไทยสามารถตอบสนองโจทย์ทางการเมืองได้จริงหรือไม่ ปัญหาความขัดแย้งทางการเมืองได้รับการแก้ไขอย่างไร นักโทษการเมืองได้รับอิสรภาพหรืออย่างน้อยได้รับสิทธิในการสู่คดีเต็มที่หรือไม่ การแก้ไขรัฐธรรมนูญคืบหน้าไปอย่างไรบ้าง? การบริหารงานของรัฐบาลเป็นอย่างไร? ฯลฯ ซึ่งภายใต้บริบทเช่นนี้บรรยากาศการถกเถียงและการตั้งคำถามถึงการทำงานของรัฐบาลมีมากขึ้นเพียงใด? รัฐบาลนี้อาจตั้งอยู่ในภาวะเปราะบางที่ต้องช่วยกันประคับประคองให้ดำรงอยู่ได้โดยไม่ถูกแทรกแซงหรือถูกโค่นล้มจากอำนาจนอกสภา แต่นั่นหมายความว่า ผู้สนับสนุนจะต้องคอยแต่โอบอุ้มรัฐบาลและลดความเข้มข้นในการตั้งคำถามการวิพากษ์ และการตรวจสอบการทำงานของรัฐบาลเพื่อไทยด้วยหรือไม่?

ชุดความเชื่อที่ว่าชาวบ้านถูกจ้างมาชุมนุมนั้น หากพิจารณาอย่างถ่องแท้จะพบว่าเป็นเรื่องน่าขบขันมาก เพราะหากชาวบ้านในขบวนการเสื้อแดงถูกจ้างมาชุมนุมจริง การชุมนุมของคนเสื้อแดงจะเป็นการชุมนุมทางการเมืองที่มีมูลค่าทางเศรษฐกิจมหาศาล เป็นตลาดการจ้างงานนอกฤดูผลิตทางการเกษตรที่ใหญ่มากที่สุดในประวัติศาสตร์ชาติไทย จากการทำสัญญาจ้างระหว่างทักษิณกับชาวบ้านหลายแสนคนเป็นระยะเวลายาวนานถึงสองเดือนในการชุมนุมปี พ.ศ. 2553 ซึ่งยังไม่นับรวมการชุมนุมของคนเสื้อแดงที่เกิดขึ้นประปรายอย่างต่อเนื่องนับตั้งแต่เกิดเหตุการณ์รัฐประหารปี พ.ศ. 2549 เป็นต้นมาจนปัจจุบันนี้ กระนั้นก็ตาม คำสับประมาทปรามาสว่า ชาวบ้านไม่มีความฉลาดทางการเมือง ยึดติดแนบแน่นกับอำนาจเงินของทักษิณกลับยังคงปรากฏให้เห็นผ่านสื่ออยู่ทุกเมื่อเชื่อวัน อาทิ คำอธิบายชาวบ้านในขบวนการเสื้อแดงตามทัศนะทางการเมืองของธีรยุทธ บุญมี⁹ ตามทัศนะของประเวศ วะสี หลังจากเหตุการณ์ 10 เมษายน 2553¹⁰ และจากภาพวาดของคุณวสันต์ สิทธิเขต¹¹ เป็นส่วนหนึ่งของภาพสะท้อนที่ดีถึงความตึบตันและความอวิชชาของปัญญาชนและชนชั้นกลางไทยจำนวนไม่น้อยในการทำความเข้าใจหมุดหมายทางการเมืองของคนชนบทไทยที่มีปรากฏให้เห็นอยู่ในปัจจุบัน

นอกจากนี้ การสำรวจปฏิบัติการทางการเมืองในชีวิตประจำวันของชาวบ้านนาใหญ่ที่สัมพันธ์กับการจัดความสัมพันธ์เชิงอำนาจภายในหมู่บ้านยังได้เผยให้เห็นอีกว่า แท้จริงแล้ว การ

⁹ “ชาวบ้านอยู่กับความยากจนมาตั้งแต่ปู่ย่าตายาย จึงชอบวัดดูจับต้องได้อย่างเห็นชัดๆ ชอบความไวทันใจแบบปาฏิหาริย์ ชาวบ้านจึงชอบตะกุด หลวงพ่อคุณ (ภูให้มีรวย) เทงหอย ชอบทองคำ ซึ่งบ่งบอกถึงความรวยชัดๆ ชาวบ้านยังมีค่านิยมแบบนักเลง มีน้ำใจให้กัน พึ่งพากันได้ ชอบฮีโร่หรือวีรบุรุษที่สร้างความหวังให้กับตน ชอบผู้นำที่จับใจ ไม่ต้องยกแม่น้ำทั้งห้า และชาวบ้านรู้สึกว่าตนเองไม่ได้รับความยุติธรรมมาตลอดชีวิต ถูกดูหมิ่นดูแคลน ไม่มีศักดิ์ศรีของตัวเองให้เกิดความเคารพความรับผิดชอบตัวเอง เมื่อชนชั้นกลางในเมืองต่อต้านคนที่มีบุญคุณชนทักษิณจนเกิดรัฐประหารขึ้น พวกเขาจึงรู้สึกว่ายิ่งถูกซ้ำเติม ไม่ได้รับความเป็นธรรม และไม่ยอมรับอำนาจของศูนย์กลาง” ข้อความบางส่วนจาก ธีรยุทธ บุญมี ผู้อำนวยการสถาบันสัญญา ธรรมศักดิ์เพื่อพัฒนาประชาธิปไตย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ในงานแถลงข่าววิเคราะห์การเมืองไทยแนวโน้มของวิกฤติปัจจุบัน หัวข้อ “ยุคของการเมืองปัจจุบันยุคของทักษิณ-การเมืองรากหญ้า ประชาานิยม” วันที่ 18 มีนาคม 2555

¹⁰ “คนเสื้อแดงมีห้ากลุ่ม คือ 1. ทักษิณ 2. คนที่ถูกทักษิณจ้างมา 3. เสื้อแดงอุดมคติ 4. พวกหัวรุนแรง 5. คนจนและคนที่ส่งสารคนจนจากทั้งในเมืองและชนบท” (ประเวศ วะสี. ใน Naruemon and Mccargo, 2553)

¹¹ ภาพวาดที่มีคำบรรยายใต้ภาพว่า “จากจริงการเมืองไทยวันนี้ เงินจากปีศาจร้ายหอนหวาน หารับใช้มากมาย ดักดาน ต้องการร้ายช่วยมัน!ฯ บงการวางแผนเข้มข้น หัวคนพันผิดระยำชั่ว สังคมแตกร้างมีดมีว เห็นแก่ตัวแท้ฝูงพาลฯ” รวมทั้ง การแสดงความคิดเห็นเพิ่มเติม โดยเจ้าของภาพว่า “ทั้งตำรวจทหารหัวโจก รุมเลี้ยกะโปกไ้อ้เหลียม วิทย์ที่วิมันเตรียมเลี้ยมคนให้พร้อมฆ่ากัน!!!!” และ “บนซากศพของคนจน ผู้มันสุขสันต์รวยหลาย ใช้เงินเป็นสนตะพาย ลงคนไปตายเพื่อมัน!!!!” ที่ถูกเผยแพร่ผ่านทางเฟสบุ๊คส่วนตัวของเจ้าของภาพเมื่อวันที่ 28 เมษายน พ.ศ. 2556

ต้นตัวทางการเมืองของชาวบ้านไม่ใช่สิ่งที่เพิ่งเกิดขึ้นในยุคการเคลื่อนไหวการเมืองของภาคประชาชน ไม่ได้เพิ่งเกิดขึ้นในยุคการเมืองแบบเลือกตั้งในสมัยรัฐบาลทักษิณ และไม่ได้เพิ่งเกิดขึ้นในขบวนการเคลื่อนไหวของคนเสื้อแดงเท่านั้น หากแต่วิวัฒนาการต่อสู้ทางอำนาจของชาวบ้านขนาดใหญ่ที่เกิดขึ้นในปริบทของหมู่บ้านขนาดเล็กได้แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่า ชาวบ้านในหมู่บ้านชนบทดำรงชีวิตอยู่ภายใต้วิถีการต่อรองทางการเมืองเป็นปกติในวิถีชีวิตประจำวันอยู่แล้ว เพียงแต่ปฏิบัติทางการเมืองของคนชนบทในอดีตที่ผ่านมาอาจไม่ส่งผลต่อโครงสร้างทางการเมืองระดับชาติ หรือมีความสัมพันธ์ทางสังคมในระดับกว้างออกไปไกลกว่าหมู่บ้านมากนัก อันเป็นผลมาจากโครงสร้างเศรษฐกิจสังคมของสังคมชนบทสมัยก่อนที่พึ่งพาทรัพยากรในท้องถิ่นเป็นสำคัญ จนกระทั่งมาถึงยุคการพัฒนาของรัฐในช่วงทศวรรษที่ 2500 ที่ทำให้เกิดการไหลบ่าของรัฐและทุนผ่านโครงการพัฒนาเข้าไปยังพื้นที่ชนบทโดยเฉพาะภาคอีสานและภาคเหนือ ปฏิบัติการทางการเมืองที่เกิดขึ้นเป็นปกติในชีวิตประจำวันของชาวบ้านจึงปรากฏขึ้นในการรับรู้ของสังคมภายนอก โดยเฉพาะปฏิบัติการทางการเมืองในมิติของความขัดแย้งและการเผชิญหน้าระหว่างชาวบ้านกับรัฐและทุนในด้านการจัดการทรัพยากรที่ถูกยกระดับไปสู่การต่อสู้และการต่อรองในพื้นที่การเมืองระดับชาติ ซึ่งปฏิเสธไม่ได้ว่าการสนับสนุนอย่างแข็งขันของขบวนการภาคประชาชนภายใต้อิทธิพลของแนวคิดวัฒนธรรมชุมชนและแนวคิดสิทธิชุมชนในช่วงทศวรรษ 2520 เป็นปัจจัยสำคัญของการยกระดับการต่อสู้ดังกล่าว ส่งผลให้แนวคิดทั้งสองกลายเป็นแนวทางสำคัญในการทำความเข้าใจบริบททางเศรษฐกิจการเมืองของหมู่บ้านชนบทตลอดช่วงทศวรรษที่ 2520 - 2540 ที่ผ่านมา

ตลอดสองทศวรรษที่ผ่านมา แนวคิดวัฒนธรรมชุมชนและแนวคิดสิทธิชุมชนซึ่งมีรากฐานของภูมิปัญญาของชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่องจากชาวบ้าน โดยเฉพาะผู้ที่ถูกเรียกว่าปราชญ์ชาวบ้าน นักพัฒนาเอกชน และนักวิชาการจำนวนหนึ่ง ทั้งในระดับองค์ความรู้ทางวิชาการ การพัฒนาตัวบทกฎหมายและกลไกเชิงสถาบันทางการเมือง เพื่อใช้เป็นเครื่องมือต่อสู้ปรับสมดุลเชิงอำนาจทางการเมืองระหว่างชุมชนท้องถิ่นกับรัฐและทุนในด้านการจัดการทรัพยากรท้องถิ่นในฐานะเป็นปัจจัยสำคัญในระบบการผลิตและดำรงวิถีชีวิตของคนชนบท โดยมีนักพัฒนาเอกชนในนามขบวนการภาคประชาชนเป็นฟันเฟืองสำคัญในการขับเคลื่อนการต่อสู้ทางการเมืองดังกล่าว ทว่า ปรากฏการณ์คนเสื้อแดงซึ่งมีมวลชนส่วนมากเป็นชาวบ้านจากชนบทในภาคอีสานและภาคเหนือที่ลุกฮือขึ้นมาต่อต้านผลประโยชน์ของรัฐประหาร เรียกร้องรัฐบาลที่มาจากทางเลือกตั้งของประชาชน ไม่ใช่จริตที่คุ้นชินในเส้นทางการต่อสู้ทางการเมืองชาวบ้านจากชนบท ด้วยเหตุนี้ การปรากฏขึ้นของคนชนบทในขบวนการเรียกร้องประชาธิปไตย จึงไปกระทบอย่างแรงกับ

จิตทางการเมืองของบรรดาชนชั้นกลางและปัญญาชนในสังคมไทยซึ่งเคยเป็นพลังหลักในขบวนการต่อสู้กับอำนาจรัฐทหารเพื่อเรียกร้องประชาธิปไตยตลอดมา จนนำไปสู่จุดหักเหสำคัญของแนวทางการศึกษาวัฒนธรรมการเมืองสังคมชนบทในช่วงทศวรรษที่ 2550 ซึ่งนักวิชาการจำนวนหนึ่งได้พยายามศึกษาเพื่อทำความเข้าใจว่า คนเสื้อแดงเป็นใครด้วยเหตุผลใดถึงได้สนใจการเมืองในมิตินี้ แต่ในขณะเดียวกัน ก็มีชนชั้นกลางและปัญญาชนจำนวนไม่น้อยที่รับรู้ได้ถึง การสูญเสียตำแหน่งแห่งที่ทางการเมืองของตัวเอง ไม่พยายามทำความเข้าใจชาวบ้านในขบวนการเสื้อแดง แท้จริงตัวเอง เลวร้ายไปกว่านั้น คนกลุ่มนี้จำนวนไม่น้อยยังกล่าวหาชาวบ้านในขบวนการคนเสื้อแดงอย่างสาหัสเสียเลย สนับสนุนขบวนการนอกระบบรัฐสภาที่วางตัวเป็นปฏิปักษ์กับขบวนการประชาธิปไตย และสนับสนุนการล้อมปราบคนเสื้อแดงในปี พ.ศ. 2553 อย่างเปิดเผย¹²

ทั้งนี้ ในทศวรรษ 2550 โดยเฉพาะภายหลังเหตุการณ์ล้อมปราบคนเสื้อแดงเมื่อวันที่ 19 พฤษภาคม พ.ศ. 2553 มีนักวิชาการจำนวนไม่น้อยที่หันมาให้ความสำคัญกับการทำความเข้าใจชาวบ้านชนบทสมัยใหม่ผ่านการสำรวจว่า คนเสื้อแดงเป็นใคร และด้วยเหตุผลใดคนกลุ่มนี้ถึงได้ออกมาชุมนุมสนับสนุนรัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้งและเรียกร้องการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยที่มีความยึดโยงกับอำนาจประชาชน ผลการศึกษาคนเสื้อแดงของนักวิชาการกลุ่มนี้ นำมาซึ่งข้อค้นพบที่แตกต่างกันอย่างน้อยสองแนวทางหลักๆ แนวทางแรก เป็นการทำความเข้าใจคนเสื้อแดงบนฐานทางเศรษฐกิจ ซึ่งดูเหมือนว่าแนวทางนี้ได้กลายเป็นแนวทางสำคัญที่ถูกนำมาใช้อธิบายชาวบ้านในขบวนการคนเสื้อแดง ดังจะเห็นได้จากการปรากฏขึ้นของชุดวาทกรรมที่ถูกใช้เรียกแทนชาวบ้านในขบวนการเสื้อแดงอย่างหลากหลาย อาทิ “คนยอดหญ้า” โดยประภาส ปิ่นตบแต่ง¹³ “คนกึ่งเมืองกึ่งชนบท” โดย นฤมล ทับจุมพล และ ดันแคน แมคคาโก¹⁴ ชาวบ้านผู้มี

¹² บทกวี “รบเถิด ! อภิลิขิต” เป็นหลักฐานที่แสดงให้เห็นถึงท่าทีของหนึ่งในแกนนำขบวนการภาคประชาชนที่สนับสนุนการล้อมปราบคนเสื้อแดงในปี พ.ศ. 2553 เจ้าของนามปากกา “มุสิกะตะวัน” เป็นอดีตเลขาธิการสหพันธ์นิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย สนนท. ปัจจุบันดำรงตำแหน่งเลขาธิการคณะกรรมการรณรงค์เพื่อประชาธิปไตย (ครป.) อนุกรรมการ คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (กสม.) ที่ถูกเผยแพร่ในเว็บไซต์ของผู้เขียน URL: <http://www.oknation.net/blog/mataharee/2010/04/07/entry-1> (ถูกระงับการเผยแพร่ไปแล้ว แต่ยังสามารถสืบค้นได้ใน <http://blogazine.in.th/blogs/gadfly/post/3114>) บทกวีนี้ถูกเผยแพร่เมื่อวันที่ 7 เมษายน 2553 ก่อนเหตุการณ์สลายการชุมนุมในวันที่ 10 เมษายน 2553 ที่มีผู้เสียชีวิตถึง 25 คน และบาดเจ็บอีกเป็นจำนวนมากเพียง 3 วัน

¹³ ประภาส ปิ่นตบแต่ง, การลุกขึ้นสู้ของคน “ยอดหญ้า”; บทวิเคราะห์ในเชิงมิตินการเมือง. ใน Red Why: ทำไมแดงสังคมไทย ปัญหา และความเป็นมาของคนเสื้อแดง, กรุงเทพฯ: Openbooks, 2553.

รายได้ปานกลาง โดยแอนดรู วอลส์เกอร์¹⁵ รวมทั้งบทวิเคราะห์โดย อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์ ที่ได้กล่าวถึงชาวบ้านในขบวนการเสื้อแดงว่า “พลังสีแดง: การจัดตั้งของภาคการผลิตไม่เป็นทางการ”¹⁶ “คนชั้นกลางระดับล่าง” โดย นิธิ เอียวศรีวงศ์¹⁷ เป็นต้น

แนวทางที่สอง เป็นการทำความเข้าใจคนเสื้อแดงจากฐานทางการเมือง อาทิ งานวิจัยของ ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรีและคณะ¹⁸ ที่มองว่าขบวนการเสื้อแดงมีความเป็นพหุลักษณะทางเหตุผล บางกลุ่มอาจมีเหตุผลทางการเมืองหรืออุดมการณ์ บางกลุ่มอาจมีเหตุผลทางเศรษฐกิจ แต่มีคุณลักษณะสำคัญร่วมกันคือสำนึกของความประชาธิปไตยอันเป็นผลมาจากการแบ่งบานของวัฒนธรรมประชาธิปไตยไทยในช่วงปี พ.ศ. 2540 ที่ทำให้ผู้คนได้มีประสบการณ์ตรงทางการเมืองตามระบอบประชาธิปไตยมากยิ่งขึ้น ฯลฯ อย่างไรก็ตาม ท้ายที่สุดแล้ว ข้อค้นพบทั้งสองแนวทางจากงานศึกษากลุ่มนี้ล้วนได้แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของพลวัตทางเศรษฐกิจการเมืองของไทยที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงภูมิทัศน์ทางการเมืองของคนชนบท อันนำมาสู่การตั้งถามถึงข้อจำกัดของแนวคิดวัฒนธรรมชุมชนและแนวคิดสิทธิชุมชนที่มักนำเสนอภาพชุมชนชนบทแบบหยุดนิ่ง วางตัวเป็นปฏิปักษ์กับระบอบทุนนิยมและการเมืองแบบตัวแทน ว่าไม่มีศักยภาพในการทำ ความเข้าใจสังคมชนบทสมัยใหม่ที่รัฐและทุนได้เข้ามามีความสัมพันธ์กับวิถีการดำรงชีวิตของผู้คนอย่างแนบแน่นอีกต่อไป

¹⁴ Naruemon Thabchumpon and McCargo Duncan. Not Just Poor Farmers: Urbanized Villagers in the 2010 Thai Redshirt Protests. Asian Survey, 2010.

¹⁵ แอนดรู วอลส์เกอร์. บทนำ: ชาวนา อำนาจ และ สังคมการเมือง. แปลโดย จักรกริช สังขมณี. ใน ชาวนาการเมือง: อำนาจในเศรษฐกิจชนบทสมัยใหม่ของไทย. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ฟ้าเดียวกัน, 2556. (กำลังจัดพิมพ์)

¹⁶ อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์. พลังสีแดง : การจัดตั้งของภาคการผลิตไม่เป็นทางการตอนที่ 1. ใน คอลัมน์สดุดีประจำคอลัมน์ "ใต้กระแส". กรุงเทพธุรกิจออนไลน์, 2553.

อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์. พลังสีแดง : การจัดตั้งของภาคการผลิตไม่เป็นทางการตอนที่ 2. ใน คอลัมน์สดุดีประจำคอลัมน์ "ใต้กระแส". กรุงเทพธุรกิจออนไลน์, 2553.

อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์. พลังสีแดง : การจัดตั้งของภาคการผลิตไม่เป็นทางการตอนที่ 3. ใน คอลัมน์สดุดีประจำคอลัมน์ "ใต้กระแส". กรุงเทพธุรกิจออนไลน์, 2553.

¹⁷ นิธิ เอียวศรีวงศ์. ใน เวทีวิชาการ "ประสบการณ์ประชาธิปไตยของชาวบ้านเชียงใหม่". ห้องประชุมอาคารปฏิบัติการ 4 คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. 2554.

¹⁸ ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรีและคณะ. พัฒนาการจิตสำนึกและปฏิบัติการทางการเมืองของขบวนการเสื้อแดงในจังหวัดเชียงใหม่. คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. 2554.

นอกจากนี้ งานศึกษากลุ่มนี้ยังมีคุณูปการสำคัญอย่างมากในการถกข้อว่างในการทำ ความเข้าใจพฤติกรรม การเลือกตั้งของคนชนบท ซึ่งผู้วิจัยสนับสนุนข้อเสนอของปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรีที่ว่า ข้อค้นพบจากงานวิจัยกลุ่มนี้มีพลังเพียงพอต่อการยุติหรือล้มเลิกแนวคิดสองนครา ประชาธิปไตยไปโดยสิ้นเชิง¹⁹

อย่างไรก็ตาม ในการทำความเข้าใจวัฒนธรรมการเมืองของคนชนบทผ่านการสำรวจ ขบวนการทางสังคม ขบวนการทางการเมือง และพฤติกรรมทางการเมืองในระดับปัจเจก โดย แบ่งแยกแบบเบ็ดเสร็จระหว่างปริณทลของรัฐและประชาชน (ชาวบ้าน หมู่บ้าน – ผู้วิจัย) ตาม แนวแนวคิดวัฒนธรรมชุมชน แนวคิดสิทธิชุมชน แนวคิดสองนคราประชาธิปไตย รวมทั้งการศึกษา คนชนบทในขบวนการเสื้อแดง มีคุณูปการสำคัญมากต่อการทำความเข้าใจและนำไปสู่การตั้ง คำถามต่อปรากฏการณ์ทางสังคมได้เป็นอย่างดี แต่ทว่า ข้อค้นพบจากการศึกษาปฏิบัติการ ทางการเมืองในชีวิตประจำวันภายใต้บริบทของหมู่บ้านเสื้อแดงนาใหญ่ในงานวิจัยนี้ได้แสดงให้เห็นว่า การศึกษาวัฒนธรรมการเมืองของคนชนบทตามแนวทางเหล่านี้ ยังมีข้อจำกัดและบดบัง วัฒนธรรมการเมืองของผู้คนในหมู่บ้านชนบทไทยอย่างน้อยสองมิติ

มิติแรก เป็นการลดทอนหรือตัดตอนวัฒนธรรมการเมืองของคนชนบท เพราะการมุ่งทำ ความเข้าใจเชิงปรากฏการณ์ทางการเมืองทำให้มองไม่เห็นปฏิบัติการทางการเมืองใน ชีวิตประจำวันของผู้คน ซึ่งเกิดขึ้นมาอย่างต่อเนื่องยาวนานจนกลายเป็นแบบแผนพื้นฐานในวิถี ชีวิตของผู้คนในสังคมชนบท

มิติที่สอง ถึงแม้ว่างานศึกษาคนชนบทในขบวนการเสื้อแดงสามารถทำความเข้าใจถึง พลวัตทางเศรษฐกิจและการเมืองของคนชนบทในขบวนการเสื้อแดง และการถักทอความสัมพันธ์ เชิงอำนาจของคนชนบทที่เกิดขึ้นในอาณาบริเวณที่ซับซ้อนและกว้างขวางมากกว่าแนวทางคิด

¹⁹ ตามทัศนะของผู้วิจัย แนวคิดสองสองนคราประชาธิปไตยที่ถูกนำเสนอในรูปแบบบทความครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ. 2537 ก่อนจะได้รับการจัดพิมพ์เป็นหนังสือครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ. 2538 และได้ถูกใช้อ้างอย่างแพร่หลายเพื่ออธิบายพฤติกรรม การเลือกตั้งของคนชนบทและกลายเป็นหนังสือประจำ (ชน) นิยมที่ถูกพิมพ์ซ้ำแล้วอีกถึง 8 ครั้ง (พิมพ์ครั้งที่ 8 ในปี พ.ศ. 2556) นอกจากนี้ไม่มีศักยภาพเพียงพอต่อการทำความเข้าใจวิถีชีวิตของผู้คนชนบทที่เชื่อมโยงกับพฤติกรรม การเลือกตั้งแล้ว ยังไม่สามารถทำความเข้าใจปัญหาชนและชนชั้นกลางในเมืองในยุคปัจจุบันจำนวนไม่น้อยที่วางตัวขัดขวางการพัฒนา ระบอบประชาธิปไตยไทยได้อีก จึงอาจต้องปรับปรุงเนื้อหาให้สอดคล้องกับสถานการณ์ทางการเมือง เพื่อให้แนวคิดนี้ยังมีพลังในการ อธิบายพฤติกรรมทางการเมืองของผู้คนสมัยใหม่ได้ อาทิ สลับตำแหน่งแห่งที่ของตัวแสดงทางการเมืองระหว่างภาคเมืองกับ ภาคชนบทเสียใหม่

วัฒนธรรมชุมชน²⁰ งานศึกษาทั้งสองกลุ่มนี้มีลักษณะสำคัญร่วมกันประการหนึ่ง คือการมองปฏิสัมพันธ์ของผู้คนชนบทในลักษณะที่มีความเป็นเอกภาพมากเกินไป ละเลยการสำรวจปฏิสัมพันธ์ทางการเมืองที่เกิดขึ้นในอาณาบริเวณของหมู่บ้านหรือกลุ่มทางสังคมชนบทขนาดเล็กที่มีทั้งการประสานความขัดแย้ง การต่อรอง และการต่อต้าน ซึ่งปฏิสัมพันธ์เหล่านี้มีพลังอำนาจกำกับพฤติกรรมทางการเมืองของคนชนบทที่เชื่อมโยงถึงการตัดสินใจเข้าร่วมกับขบวนการทางการเมืองและลงคะแนนเสียงเลือกตั้งระดับชาติและโดยเฉพาะในระดับท้องถิ่นเป็นอย่างมาก

²⁰ ถึงแม้ว่าแนวคิดสิทธิชุมชนจะมีจุดยืนหรือมีพื้นฐานทางความรู้ที่สำคัญบางประการ อาทิ การให้ความสำคัญกับคุณค่าความเป็นชุมชนท้องถิ่นเหมือนกับแนวคิดวัฒนธรรมชุมชน แต่แนวคิดสิทธิชุมชนเป็นขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองเป็นขบวนการทางสังคมที่มีเป้าหมายสำคัญเพื่อเสริมสร้างอำนาจให้กับชุมชนท้องถิ่นในการต่อรองทางการเมืองกับกลุ่มอำนาจต่างๆ ที่รายล้อมชุมชนท้องถิ่นอยู่ ด้วยเหตุนี้ ปฏิสัมพันธ์ทางสังคมของผู้คนภายใต้ขบวนการสิทธิชุมชนจึงได้ถูกถักทอเข้ากับเครือข่ายที่กว้างขวางผ่านการต่อรองทางอำนาจ ซึ่งผู้วิจัยมองว่า มีความแตกต่างจากแนวคิดวัฒนธรรมชุมชนในฐานะเป็นปรัชญา เป็นองค์ความรู้ซึ่งมีความเป็นแก่นสารและมุ่งเน้นเรื่องพื้นความเป็นชุมชนท้องถิ่นผ่านการสำรวจและจัดบันทึกวิถีชีวิตของผู้คนที่เกิดขึ้นภายใต้ขอบเขตความสัมพันธ์ของประเพณี ความเชื่อ และทรัพยากรของชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมเป็นสำคัญ นอกจากนี้ ขบวนการสิทธิชุมชนยังคงมีคุณูปการสำคัญและยังคงจำเป็นต้องขับเคลื่อนต่อไปในฐานะเป็นช่องทางหนึ่งของการต่อรองเพื่อแก้ไขปัญหาด้านทรัพยากรของคนตัวเล็กตัวน้อย อาทิ ปัญหาที่ดินซึ่งเป็นปัญหาสำคัญของชาวบ้านตลอดมา ในขณะที่ผู้วิจัยกำลังเขียนรายงานฉบับนี้ (วันที่ 9 พฤษภาคม พ.ศ.2556) มีชาวบ้านที่เผชิญหน้ากับปัญหาด้านการจัดการทรัพยากรมาชุมนุมเรียกร้องให้รัฐบาลแก้ไขปัญหอยุ่ต่างทำเนียบรัฐบาลในนามขบวนการประชาชนเพื่อสังคมที่เป็นธรรม (ขปส.) หรือ ฟีมูฟ แต่บรรยาการการชุมนุมแห่งแล้งมาก แขนงหรือภาคประชาสังคม (นักพัฒนาเอกชน ปัญญาชน นักวิชาการ) จำนวนไม่น้อยที่เคยต่อสู้เคียงบ่าเคียงไหล่กับขบวนการสิทธิชุมชนกลับยังคงผูกติดอยู่กับความขัดแย้งของสี่เสือกลัวจะถูกกล่าวหาว่าเป็นคนหัวเลี้ยว เป็นพวกอนุรักษนิยม เลยไม่यरกร่วมวงสังฆกรรมกับปัญหาปากท้องของชาวบ้านที่นำขบวนโดยเอ็นจีโอหัวเหลืองในเวลานี้มากนัก ส่วนรัฐบาลโดย ร.ต.อ.เฉลิม อยู่บำรุง รองนายกรัฐมนตรี ในฐานะประธานคณะกรรมการแก้ไขปัญหของขบวนการฟีมูฟ ที่ได้รับปากว่าจะเร่งหาทางช่วยเหลือโดยเร็ว พร้อมอ้างว่ารัฐบาลที่มาจากประชาชนจะไม่ทิ้งประชาชนอย่างแน่นอน แต่สุดท้ายปัญหาเร่งด่วนของชาวบ้านกลับไม่ถูกนำเข้าสู่ที่ประชุมของคณะรัฐมนตรีแต่เป็นนิสยธรรมชาติของรัฐบาลทุกยุคสมัยที่มักละเลยปัญหาของชาวบ้าน ซึ่ง ณ เวลานั้นที่ขบวนการสิทธิชุมชนได้อ่อนพลังลงจนไม่สามารถระดมมวลชนมาเคลื่อนไหวกดดันให้รัฐบาลรับข้อเสนหรือเปิดโต๊ะเจรจากตามรูปแบบเดิมๆ ได้อีกต่อไปองค์กรอิสระที่ปลุกปั่นขึ้นเพื่อเป็นแขนขาของชาวบ้านอย่างคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติก็ทำงานอย่างไรประสิทธิภาพปัญหาของชาวบ้านจึงยังคงดำรงอยู่ ความทุกข์ร้อนเรื่องปากท้องของชาวบ้านยังคงไม่ได้รับการแก้ไข - โจทย์สำคัญของขบวนการนี้กับยุคปัจจุบันคือ จะพัฒนาขบวนการอย่างไรให้มีพลังต่อรองทางการเมืองในยุคสมัยใหม่ได้มากขึ้น จะทำอย่างไรให้ขบวนการสิทธิชุมชนเชื่อมต่อกับกลไกการเมืองแบบเลือกตั้งทั้งระดับชาติและระดับท้องถิ่นเพื่อสร้างทางเลือกในการต่อรองทางการเมืองได้มากขึ้น ผู้วิจัยมองว่า การต่อสู้ด้านสิทธิชุมชนยังคงมีความสำคัญอยู่มาก และเป็นโจทย์สำคัญที่จำเป็นต้องได้รับการขบคิด ไม่ควรถูกปล่อยลอยแพไว้กลางทะเลทรายแห่งความยินดีปรีดากับการเมืองแบบเลือกตั้ง ซึ่งผู้วิจัยไม่ปฏิเสธว่าสามารถตอบสนองต่อสวัสดิการสังคม สามารถเพิ่มอำนาจการเมืองและเพิ่มโอกาสทางเศรษฐกิจให้กับชาวบ้านได้จริง แต่สำหรับสังคมที่แสวงหาความเป็นธรรมแล้ว นโยบายเหล่านี้ยังไม่เพียงพอ ปัญหาด้านการจัดการทรัพยากรระหว่างรัฐ ทน และชาวบ้าน ยังมีความสำคัญ และควรได้รับการเหลียวแลอย่างจริงจังจากสังคมประชาธิปไตย

ในการศึกษาพฤติกรรมทางการเมืองของชาวบ้านนาใหญ่ ผู้วิจัยได้ปรับใช้แนวทางการสำรวจโดยไม่ลากเส้นแบ่งที่ชัดเจนระหว่างการเมืองในชีวิตประจำวันกับการเมืองแบบเลือกตั้งตามจากการศึกษาหมู่บ้านเทียนของแอนดรู วอลค์เกอร์ กระนั้นก็ตาม จากการวิจัยนี้มีข้อโต้แย้งบางประการกับ “รัฐธรรมนูญชาวบ้าน” ฉบับบ้านเทียน ที่มองชาวบ้านมักจะสนับสนุนผู้สมัคร “คนบ้านเฮา” สามารถปรับแต่งให้เหมาะกับบริบทแวดล้อมและขนาดการเลือกตั้งที่มาพร้อมกับความคาดหวังของชาวบ้านต่อการปกป้องและการลดบันดาลผลประโยชน์ต่างๆ จากการนักการเมืองด้วย ซึ่งการอธิบายการแสดงออกทางการเมืองของคนชนบทในลักษณะเช่นนี้ของแอนดรู วอลค์เกอร์ ได้บดบังความเป็นการเมืองคนชนบทและไม่สะท้อนถึงความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในอาณาบริเวณหมู่บ้านมากนัก อีกนัยคือยังคงเป็นการนำเสนอวัฒนธรรมทางการเมืองของคนชนบทในลักษณะที่เป็นเอกภาพไม่ต่างจากแนวทางการศึกษาก่อนหน้านี้นัก ทั้งนี้ ชาวบ้านนาใหญ่มีรัฐธรรมนูญของหมู่บ้านไม่แตกต่างไปจากชาวบ้านเทียน แต่ด้วยหมู่บ้านนาใหญ่กำลังเผชิญกับสภาวะขาดสมดุลทางอำนาจทางการเมืองระหว่างผู้นำชุมชนหรือผู้ใหญ่บ้านกับชาวบ้าน เกิดความขัดแย้งและการเผชิญหน้าระหว่างผู้ใหญ่บ้านกับชาวบ้านที่ทวีความรุนแรงต่อเนื่อง ด้วยเหตุนี้ นักการเมืองที่เป็น “คนบ้านเฮา” เป็น “คนบ้านเดียวกัน” ที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับผู้ใหญ่บ้านซึ่งลงสมัครรับเลือกตั้งสมาชิกองค์การบริหารส่วนจังหวัดจึงไม่ได้รับการสนับสนุนจากชาวบ้านนาใหญ่มากนัก เพราะ ณ เวลาที่ชาวบ้านนาใหญ่บางส่วนตัดสินใจเลือกตั้ง ความไม่ลงตัวทางการเมืองภายในหมู่บ้านที่เกิดขึ้นในวิถีชีวิตประจำได้ถูกบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญฉบับล่าสุดของชาวบ้านเป็นที่เรียบร้อยแล้ว และได้ทำหน้าที่กำกับการตัดสินใจลงคะแนนเสียงเลือกตั้งโดยให้ความสำคัญกับการจัดสมดุลทางอำนาจทางการเมืองภายในหมู่บ้านมากเท่าๆ กับการมองเห็นโอกาสและผลประโยชน์ที่ชาวบ้านจะได้รับจากนักการเมือง ซึ่งผลการเลือกตั้งที่ออกมาปรากฏว่าชาวบ้านนาใหญ่จำนวนหนึ่งไม่ได้มอบคะแนนเสียงให้กับนักการเมืองที่เป็น “คนบ้านเฮา” และชาวบ้านนาใหญ่อีกจำนวนหนึ่งได้ตัดสินใจมอบคะแนนเสียงเลือกตั้งให้กับนักการเมืองที่เป็น “คนบ้านเฮา” เป็น “คนบ้านเดียวกัน” เพราะมีผลประโยชน์ทางการเมืองร่วมกัน หรือมองเห็นโอกาสที่จะได้รับจากนักการเมือง เป็นต้น

ถึงแม้ว่า ผู้วิจัยจะมีข้อโต้แย้งตามที่ได้อธิบายไปแล้ว ว่านักการเมืองที่เป็น “คนบ้านเฮา” หรือ “คนบ้านเดียวกัน” ไม่ได้ส่งผลในทางบวกต่อคะแนนเสียงเลือกตั้งเสมอไป เพราะยังมีบริบทแวดล้อมภายในหมู่บ้านที่เกิดขึ้นในมิติอื่นๆ ที่ทำหน้าที่กำกับอยู่ด้วย กระนั้นก็ตาม ผู้วิจัยไม่ได้ปฏิเสธการมีอยู่ของรัฐธรรมนูญชาวบ้านนาใหญ่ หรือ “รัฐธรรมนูญวัฒนธรรม” ของ

นิธิ เอียวศรีวงศ์²¹ นอกจากนี้ ผู้วิจัยยังต้องการเสนอให้พิจารณาถึงคุณูปการจากกรณีศึกษาหมู่บ้านเทียนของวอลค์เกอร์ ที่ให้ความสำคัญกับสำรวจปฏิบัติการทางการเมืองในชีวิตประจำวัน ในฐานะเป็นวิธีวิทยาในการศึกษาการเมืองชนบท ที่สามารถทะลุทะลวงข้อจำกัดของการศึกษาที่มุ่งเน้นการสำรวจเฉพาะระดับปรากฏการณ์ทางการเมือง อาทิ การเมืองแบบตัวแทน การเมืองภาคประชาชน และการเมืองของคนเสื้อแดง ฯลฯ ซึ่งมักสะท้อนภาพการแสดงทางการเมืองของคนชนบทว่า มีความเป็นเอกภาพและมีความอันหนึ่งกันเดียวกันซึ่งบดบังการต่อสู้ – การต่อรอง – ความขัดแย้งทางการเมืองที่เกิดขึ้นเป็นปกติในวิถีชีวิตประจำวันของสังคมหมู่บ้าน

ในการศึกษาการแสดงออกทางการเมืองของชาวบ้านนาใหญ่ ผู้วิจัยได้ปรับใช้แนวทางการศึกษาของวอลค์เกอร์ เพื่อให้สัมพันธ์กับการสังเกตการณ์พฤติกรรมทางการเมืองแบบไม่เป็นทางการที่เกิดขึ้นอย่างเปิดเผยและปิดลับในวิถีชีวิตประจำวันของชาวบ้าน อาทิ ลักษณะน้ำเสียงในการพูดคุย การนินทา เรื่องเล่าหรือข่าวลือเล่าแบบปากต่อปากที่ถูกส่งกันภายในชุมชน ความขัดแย้ง ความคับข้องหมองใจ การต่อต้าน ความร่วมมือ ซึ่งได้แสดงให้เห็นชัดเจนว่าความสัมพันธ์ของสังคมหมู่บ้านนาใหญ่ไม่ได้ดำรงอยู่ด้วยอยู่ความสมัคปรมาสามัคคีและมีความเป็นหนึ่งเดียวกันมากนัก แต่ทว่าความสัมพันธ์หลักของสังคมหมู่บ้านดำรงอยู่ภายใต้ความขัดแย้ง-การต่อสู้-การต่อรองทางการเมืองอันเป็นแบบแผนปกติในชีวิตประจำวันของผู้คน ยิ่งไปกว่านั้น การแสดงออกทางการเมืองที่เป็นแบบแผนปกติในชีวิตประจำวันยังมีอิทธิพลโดยตรงถึงการตัดสินใจเข้าร่วมการเคลื่อนไหวทางการเมืองและการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งระดับท้องถิ่น ในฐานะที่เป็นช่องทางการแสดงออกทางอำนาจของชาวบ้านนาใหญ่ผ่านช่องทางที่มีอย่างหลากหลาย เพื่อให้พวกเขาสามารถกำกับตรวจสอบและมีอำนาจต่อรองกับกลุ่มการเมืองต่างๆ เพื่อเข้าไปมีส่วนร่วมในขบวนการการตัดสินใจเกี่ยวกับการจัดสรรทรัพยากรภายในหมู่บ้านมากยิ่งขึ้นด้วย ซึ่งการขับเคลื่อนทางการเมืองอย่างเข้มข้นที่เกิดขึ้นในอาณาบริเวณหมู่บ้านและที่เกิดขึ้นในวิถีชีวิตประจำวันของ

²¹ “รัฐธรรมนูญฉบับวัฒนธรรม” เป็นข้อกำหนดของความสัมพันธ์เชิงอำนาจภายในสังคมที่เกิดจากบุคคลและสถาบันต่างๆ ในสังคมที่ได้ต่อสู้ช่วงชิงและรักษาสถานะแห่งอำนาจมาเป็นเวลายาวนานจนทำให้เกิดการยอมรับร่วมของผู้คนในสังคมนั้น และกลายเป็นประเพณีทางการเมืองการปกครอง ซึ่งรัฐธรรมนูญนี้ไม่ใช่สิ่งที่จะดำรงอยู่อย่างแน่นอนตายตัว เพราะหน่วยในสังคมดำรงอยู่ภายใต้การต่อสู้-ต่อรอง ตลอดเวลา ด้วยเหตุนี้รัฐธรรมนูญฉบับวัฒนธรรมจึงมีความยืดหยุ่นและสามารถเปลี่ยนแปลงไปตามทิศทางของสังคมและสามารถสะท้อนถึงวัฒนธรรมทางการเมืองของสังคมได้อย่างแท้จริง ซึ่งรัฐธรรมนูญฉบับลายลักษณ์อักษรหรือรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยควรจะต้องมีความสอดคล้องกับรัฐธรรมนูญฉบับวัฒนธรรม เพื่อให้การเมืองการปกครองสอดคล้องกับวัฒนธรรมทางการเมืองของสังคม เพราะหากไม่เป็นเช่นนั้นการฉีกรัฐธรรมนูญฉบับลายลักษณ์อักษรก็เกิดขึ้นได้ง่ายดาย ที่มา: นิธิ เอียวศรีวงศ์. ชาตไทย เมืองไทย แบบเรียน และอนุสาวรีย์ : ว่าด้วยวัฒนธรรมรัฐและรูปการจิตสำนึก. มติชน, 2547.

ชาวบ้านได้สะท้อนชัดเจนว่า การตื่นตัวทางการเมืองของผู้คนในชนบทไม่ใช่สิ่งที่เพิ่งเกิดขึ้นในขบวนการภาคประชาชน ไม่ได้เพิ่งเกิดในยุคสมัยของทักษิณและเสื้อแดง และไม่ได้เกิดจากการกำกับของปัจจัยภายนอกเพียงเท่านั้น หากแต่ปัจจัยภายในหมู่บ้านโดยเฉพาะความขัดแย้ง การต่อสู้ และการต่อรองทางการเมืองต่างหากที่เป็นแรงขับเคลื่อนสำคัญประการหนึ่งที่ต้องได้รับการสำรวจในการศึกษาวัฒนธรรมทางการเมืองของคนชนบทด้วย